

บทที่ ๒

เขตอยุธยา

ลักษณะโดยทั่วไปของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่ในภาคกลางทางทิศเหนือของกรุงเทพมหานคร ที่ตั้งตัวจังหวัดอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ๗๖ กิโลเมตร โดยทางรถไฟ หรือ ๘๖ กิโลเมตร ทางถนน มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดอื่น ดังนี้

ทิศเหนือ	จกจังหวัดลพบุรี อ่างทอง และสระบุรี
ทิศตะวันออก	จกจังหวัดสระบุรี
ทิศใต้	จกจังหวัดปทุมธานี และนนทบุรี
ทิศตะวันตก	จกจังหวัดสุพรรณบุรี

เนื้อที่จังหวัดทั้งหมดมี ๒๕๖๕ ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครอง เป็น ๑๖

อำเภอ คือ

๑. อำเภอพระนครศรีอยุธยา	๒. อำเภอบางปะอิน
๓. อำเภอบางบาล	๔. อำเภอวังน้อย
๕. อำเภออุทัย	๖. อำเภอบางปะหัน
๗. อำเภอนครหลวง	๘. อำเภอมหาราช
๙. อำเภอภาชี	๑๐. อำเภอท่าเรือ
๑๑. อำเภอเสนา	๑๒. อำเภอบางซ้าย
๑๓. อำเภอบางไทร	๑๔. อำเภอมัญจาคีรี
๑๕. อำเภอผักไห่	๑๖. อำเภอบ้านแพรก

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเทศบาล ๓ แห่งคือ เทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา
เทศบาลเมืองเสนา และเทศบาลตำบลท่าเรือ มีสุขาภิบาลเมือง ๑๕ แห่ง และองค์การบริหาร
ส่วนตำบล ๑๐ แห่ง

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึงเกือบทุกอำเภอ มีที่ดอนบ้าง คืออำเภอท่าเรือ ภาชี และ
บางส่วนของอำเภอนครหลวง และวังน้อย ไม่มีภูเขาหรือป่าไม้ เนื้อที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๘๕^๒
เป็นที่ดินถือครองเพื่อทำการเกษตร มีเนื้อที่ยังมีโคกแถวทางเพื่อใช้ประโยชน์ในทางเกษตรกรรม
อยู่มากในเขตอำเภอบางปะอิน บางบาล มหาราช และบ้านแพรก

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแม่น้ำ ลำคลองมาก แม่น้ำไหลผ่านจังหวัดถึง ๔ สายคือ
แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำน้อย และแม่น้ำลพบุรี จากแม่น้ำทั้ง ๔ ก็มีคลองแยกออกไป
ตามอำเภอต่างๆ เกือบทุกอำเภอ ยกเว้นแต่อำเภอภาชี ซึ่งไม่มีแม่น้ำลำคลองผ่าน นอกจากคลอง
ระพีพัฒน์ ซึ่งใช้เป็นคลองส่งน้ำประปาเข้ากรุงเทพฯ ไม่อนุญาตให้ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมหรือจับ
สัตว์น้ำ คงใช้ประโยชน์ด้านชลประทานเพียงอย่างเดียว การมีแม่น้ำลำคลองมากนี้มีประโยชน์ต่อ
จังหวัดมาก ทั้งในด้านการคมนาคม การเพาะปลูกการบริโภคน้ำ และยังมีผลต่อลักษณะการตั้งบ้าน
เรือนของประชากร หมู่บ้านจะตั้งเรียงรายไปตามสองฟากแม่น้ำลำคลอง ไม่ค่อยมีหมู่บ้านที่
แยกออกไปอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ในที่นาของตนเหมือนหมู่บ้านในที่ดอน นอกจากนี้แม่น้ำลำคลองยังทำ
ให้สภาพภูมิประเทศของจังหวัดมีลักษณะ เป็นเกาะใหญ่ๆ หลายเกาะ แต่ละเกาะมีประชาชนตั้ง
บ้านเรือนอยู่ แม้เขตเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยาก็มีลักษณะ เป็นเกาะ เช่นเดียวกัน เรียกว่า
"เกาะเมือง" เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก (ระหว่างเดือนกรกฎาคม-พฤษภาคม) น้ำจะท่วมถึง
บริเวณเกาะต่างๆ เหล่านี้ เว้นแต่บริเวณเกาะเมือง ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณรอบเกาะเมืองมีถนน
ซึ่งปรับปรุงมาจากกำแพงเมือง เกาะเป็นคันกันน้ำอยู่

^๒ เนื้อที่ทั้งหมด ๑,๖๐๓,๑๒๕ ไร่ เป็นเนื้อที่ถือครองเพื่อทำการเกษตร ๑,๓๓๖,๕๗๓ ไร่
(จากสถิติการทำนปี ๒๕๑๐ ของเศรษฐกิจจังหวัดอยุธยา)

ทรัพยากรธรรมชาติสำคัญของจังหวัดมีเพียงกินเหี่ยวและทราย กินเหี่ยวจากบาง
อำเภอเป็นดินที่เหมาะแก่การทำอ้อย ซึ่งทำรายได้ให้แกจังหวัดปีละมาก ๆ ส่วนทรายนั้นขุดได้จาก
ใกล้ตอมแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยาเป็นส่วนใหญ่

การคมนาคม

จะพิจารณาแยกเป็น ๒ กรณี คือ การคมนาคมภายในจังหวัดและการคมนาคมภาย
นอกจังหวัด

การคมนาคมภายในจังหวัด การคมนาคมติดต่อภายในเขตจังหวัดทำไ้สะดวก สามารถ
ติดต่อกันได้ทั้งทางบกและทางน้ำ แต่เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีแม่น้ำ ลำคลอง ไหลผ่านตลอดเกือบ
ทุกอำเภอ การคมนาคมทางน้ำจึงมีความสำคัญมากสำหรับการติดต่อระหว่างอำเภอ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง การติดต่อกับอำเภอพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นอำเภอที่ตั้งตัวจังหวัด ทั้งนี้ เพราะ
อำเภอส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ คือ อำเภอบางปะหัน พุทธราช บ้านแพรก ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ
ลพบุรี อำเภอนครหลวงและ อำเภอท่าเรือ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก อำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย
ผักไห่ บางไทร ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน้อย (สำหรับอำเภอบางไทร ส่วนหนึ่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา)
อำเภอบางปะอิน และบางบาล ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากแม่น้ำ ก็ยังมีคลองสำคัญ ๆ
ที่แยกจากแม่น้ำเหล่านี้ เช่น คลองอุทัย แยกจากแม่น้ำป่าสัก ไปถึงอำเภออุทัย คลองพระยาบันลือ
แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาผ่านอำเภอบางไทรเข้าไปถึงอำเภอลาดบัวหลวง เป็นต้น การคมนาคม
ทางน้ำตามเส้นทางแม่น้ำลำคลอง เหล่านี้ ทำได้สะดวกโดยมีเรือหางยาวรับจ้างโดยสารเป็นพาหนะ
ติดต่อโดยสารตามระยะทาง แต่ในฤดูแล้ง แม่น้ำลำคลองบางสายแห้ง ไม่สามารถใช้เป็นทาง
เดินเรือได้ตลอดช่วง เช่น แม่น้ำลพบุรี และลำคลองเล็กๆ ชาวบ้านก็ต้องหันมาใช้การคมนาคม
ทางบก ซึ่งเป็นถนนสายสั้น ๆ จากอำเภอเข้าสู่ตัวจังหวัดและมีรถโดยสารแล่นประจำตลอดปี
มีในหนานำชาวบ้านนิยมใช้ทางน้ำมากกว่า

ส่วนการคมนาคมทางบกนั้น มีทั้งทางรถไฟ และทางถนน อำเภอที่ติดต่อกับตัวจังหวัด
โดยทางรถไฟก็มี อำเภอภาชี บางปะอิน ท่าเรือ และบางอำบลของอำเภอนครหลวง

สำหรับกรรมนาคทางถนนนั้น จากถนนพหลโยธิน ก.ม.ที่ ๒๖ มีทางแยกที่อำเภอวังน้อย เข้าสู่ตัวจังหวัดอยุธยา ทางถนนโรจนะ ระยะทาง ๒๐ กิโลเมตร เป็นถนนยาง คู่ทางเดินเท้าได้ทุกสภาวะอากาศ อำเภอที่ติดต่อกับตัวจังหวัดทางถนนสายนี้ก็คือ อำเภอวังน้อย อำเภอบูไทย์ และอำเภอบางปะอิน จากถนนโรจนะมีถนนต่อเชื่อมกับจังหวัดอ่างทอง คือถนนสายอยุธยา-อ่างทอง ผ่านบางส่วนของอำเภอบางบาล และมีทางแยกไปสู่อำเภอบางปะหัน

จะเห็นว่า การติดต่อกันนาคภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นไปโดยสะดวกมาก บางอำเภอสามารถติดต่อกับตัวจังหวัดได้ทั้งทางรถไฟ ทางถนน และทางน้ำ เช่น อำเภอบางปะอิน และบางอำเภอก็ติดต่อกับจังหวัดได้ทั้งทางถนนและทางน้ำ เช่น อำเภอบูไทย์ บางบาล บางปะหัน เป็นต้น

การคมนาคมติดต่อกับจังหวัดอื่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่ในทำเลที่สามารถติดต่อกับจังหวัดอื่นทางภาคเหนือและอีสานได้สะดวกมาก คือ ติดต่อกับจังหวัดภาคเหนือได้ทั้งทางรถไฟสายเหนือ ทางรถยนต์ โกลدنพหลโยธิน และทางน้ำคือ ทางแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนการติดต่อกับจังหวัดภาคอีสานก็ติดต่อกับทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแยกที่สถานีชุมทางบ้านภาชี อำเภอภาชี และทางถนน การติดต่อกับกรุงเทพฯ ทำได้สะดวกมาก ใช้เวลาเดินทางเพียงชั่วโมงเศษ ๆ เท่านั้น โดยทางรถไฟหรือรถยนต์ ส่วนการขนส่งสำคัญ ๆ เช่น ขนส่งข้าว เขากุ้ง ปลา ยังคงใช้คลองตามแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการขนส่งทางบก

ลักษณะประชากร

จำนวนประชากรทั้งจังหวัด (รวมในเขตเทศบาลทั้ง ๓ แห่ง) ตามสถิติของจังหวัดปี ๒๕๑๑ มี ๕๑๘,๘๐๒ คน ในจำนวนประชากรเหล่านี้ ประกอบด้วยคนต่างชนิกัน มีทั้งต่างเชื้อชาติ และศาสนา แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสงบ มีการเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันพอสมควร เช่น ในด้านการติดต่อกันค้าขาย เป็นต้น

ประชากรในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยนับถือศาสนาพุทธแล้ว ยังมีคนเชื้อชาติศาสนาอื่นอีก ได้แก่ ญวน ลาว และไทยอิสลาม ประชากรที่

นี่เป็นคนกลุ่มน้อยเหล่านี้ อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม กระจายไปตามอำเภอต่าง ๆ คือ

คนจีน ในเขตจังหวัดอุษุมยา คนจีนส่วนใหญ่มีสัญชาติไทย พวกที่ยังคงถือในสำคัญ ว่าเป็นคนต่างด้าวมีอยู่น้อย คนจีนเหล่านี้มีอาชีพค้าขาย อยู่ในเขตชุมชนการค้า คือ ตลาดใหญ่ และตลาดย่อยของทุกอำเภอ และมีอยู่ในหมู่บ้านบาง ไม่มากนัก นับถือพุทธศาสนา ไปด้วยดี ศาสนาของจีน มีการไหว้เจ้า เคารพบรรพบุรุษ คนจีนในหมู่บ้านเกือบจะไม่มีการแตกต่างจาก คนไทยในสถานความรู้สึกรักใคร่ และชีวิตความเป็นอยู่ แลคนจีนในชุมชนการค้านี้แม้ว่าจะแยกออกไป ที่นี้เพราะเขาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ฐานะทาง เศรษฐกิจดี มีการรวมมือกันอยู่เฉพาะใน กลุ่มคนจีน การติดต่อกับคนไทยเป็นไปในรูปการค้าขายมากกว่าความสัมพันธ์ส่วนตัว มีหลายคนที่ เป็นนายทุนใหญ่ออกเงินให้ชาวบ้านกู้โดยให้หนี้เป็นชาวเปลือก หรือไม้ก้ำทำหน้าที่เป็นคนกลางรับ ซัดผลผลิตจากฟาร์ม ถึงแม้ว่าจะนับถือศาสนาพุทธ มีการบวช เมื่ออายุครบบวช เช่นเดียวกับคนไทย แต่ก็ไม่นิยมแต่งงานกับคนไทย จะแต่งงานกันอยู่ในหมู่คนจีนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ถ้าจะมองในแง่ความขัดแย้งกับคนไทย คนจีนก็จะ เข้ากันไต่กับคนไทยดีพอสมควร

อิสลาม ไทยอิสลามจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่ปะปนกัน กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ที่อยู่กันมากคือ ในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา หลายตำบล ไต่แก่ ตำบลลุ่มพืด บ้านป้อม ภูเขาทอง ปากกระวาน นอกจากนี้ก็มีในเขตอำเภอบางปะอิน อำเภอวังน้อย อำเภอลาดบัวหลวง

อำเภออื่นนอกจากนี้บ้าง ไม่มากนัก จำนวนรวม ทั้งหมดประมาณ ๑๕,๐๐๐ คน พวกนี้ ต่างก็ต่างออกจากคนอื่นเพราะลัทธิศาสนาไม่เหมือนกัน จะเห็นไต่จากการที่ไทยพุทธ จีน ลาว พวน เรียกพวกนี้ว่า "แขก" ทำให้ยังรู้สึกถึงความแตกต่าง คนไทยอิสลามมีอาชีพทำนา เลี้ยง วัวนม เป็นชาวประมง พดค้าสัตว์จำพวกวัว ควาย ตลอดจนขายอาหารประเภทเนื้อสัตว์ ปลาน้ำจืด สัตว์ ทั้งนี้เพราะลัทธิทางศาสนาทางอิสลามกินเนื้อที่ฆ่าโดยคนศาสนาอื่น จะซื้อจากคนอิสลาม ด้วยกันเท่านั้น เนื่องจากมีคนอิสลามมากในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา ตลอดจนอยุธยาจึงมีแต่ คนอิสลามที่ขายอาหารประเภทนี้

คนอิสลามเป็นพวกที่ถือประเพณีเคร่งครัด มักไม่ยอมแต่งงานกับคนนอกศาสนา ความสัมพันธ์กับคนไทยก็เช่นเดียวกับที่คนจีนมีต่อคนไทย คือ ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์แบบปฏักฎุมิจะ เป็นใน สถานธุรกิจติดต่อกันมากกว่า

ลาว ลาวที่อยู่ในจังหวัดอุษายาเป็นลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อยู่กันมากที่อำเภอนครหลวง ในตำบลพระนอน และท่าซาง ตำบลท่าซาง คนลาวอยู่ที่หมู่ ๒ และหมู่ ๗ ซึ่งเป็นหมู่บ้านใหญ่ และไม่เป็นหมู่บ้านเกษตร พวกนี้มีอาชีพทำมีดที่ขึ้นชื่อเสียงมาก คือ มีดอรัญญิก ส่วนตำบลพระนอน ซึ่งมีแม่น้ำป่าสักผ่านกลางตำบล ทำให้แยกเนื้อที่ออกเป็นสองส่วน พวกลาวจะอาศัยอยู่ทางฝั่งขวา ของแม่น้ำป่าสัก ชาวบ้านเรียกว่า พระนอนลาว คนไทยอยู่ฝั่งซ้าย เรียกว่า พระนอนไทย นอกจากจะอยู่ในเขตอำเภอนครหลวงแล้ว คนลาวก็ยังอยู่ที่ตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน และอำเภออื่น ๆ อีกบ้างเล็กน้อย จำนวนคนลาวทั้งหมดมีประมาณ ๒,๕๐๐-๓,๐๐๐ คน

คนลาวในปัจจุบันเกือบจะเป็นคนไทยไปหมดแล้ว แต่ยังมีการใช้ภาษาลาวเวียงอยู่ เมื่อพูดคุยในหมู่มวลลาวด้วยกัน และใช้ภาษาสำเนียงไทยเมื่อติดต่อกับคนไทย ที่มาเป็นคนไทยเกือบหมด เพราะศาสนาชนบทรวมนิยมประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมต่างๆ เป็นแบบเดียวกันกับคนไทย ลาวที่ตำบลท่าซางมีประเพณีอย่างเดียวกับที่ต่างออกไป คือ ถ้ามีใครตายลงในหมู่บ้าน ชาวบ้านทุกคนจะหยุดทำงาน จะเริ่มทำงานกันใหม่เมื่อศพนั้นได้จัดการเก็บเรียบร้อยแล้ว โดยให้เหตุผลว่า ในการที่มีประเพณีเช่นนี้ เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตาย และแสดงความเสียใจอีกทั้งยังมีโอกาสช่วยเหลือญาติของผู้ตายจัดงานศพได้เต็มที่

ญวน ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีคนญวนอยู่มากในเขตอำเภอบางไทร อำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย และอำเภอพระนครศรีอยุธยา ที่น่าสังเกตคือ ที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา นี้ คนญวนและอิสลามอยู่ตำบลเดียวกัน (ตำบลปากกราน) โดยมีเพียงถนนดินเล็กๆกั้นกลาง แต่พวกนี้ไม่มีความสัมพันธ์ติดต่อกัน เพียงรู้จักกันเท่านั้นว่า ใครเป็นอิสลาม ใครเป็นญวน

พวกญวนนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มีอาชีพประมงและเลี้ยงหมู ไม่เกี่ยวข้องกับใคร อยู่แต่เฉพาะพวกของตนเท่านั้น ยังคงพูดภาษาญวนเมื่ออยู่ด้วยกันในกลุ่ม และพูดไทยเมื่ออยู่กับบุคคลภายนอก จำนวนคนญวนที่อยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีประมาณ ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ คน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ และต่างศาสนากัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกันอย่างปกติสุข ถึงแม้โดย

เขตที่อยู่อาศัยจะแยกจากกันและกัน แต่ก็ไม่มีการขัดแย้งกัน เพราะต่างก็ลงมือทำอย่างกัน
อยู่เอง

อาชีพของประชากร

ประชากรส่วนใหญ่ทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีการทำอุตสาหกรรม รวบรวมเป็นห้างพิ
รงเพิ่มรายได้ให้อีกหลายอย่าง เช่น ทำอิฐ ทำกั้นมากในเขตอำเภอที่มีดินเหนียวปนทราย คือ
อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ก็มีการทำไม้ ที่
อำเภอนครหลวง ซึ่งเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี คือ มีคอรูตึง ที่อำเภอบางปะหันมีการ
ทำขนม ทำเชือก ตะกร้าและเรือสำเภา อำเภอบางปะหันมีการทำไม้ก้านธูป ที่อำเภอพระนคร
ศรีอยุธยา มีการทำเครื่องไม้แกะสลัก เครื่องปั้นดินเผา พืชขนนก เป็นต้น อุตสาหกรรมครัวเรือน
เหล่านี้จะทำการกันหมดทั้งหมู่บ้าน เป็นกลุ่มๆ ไป

นอกจากจะทำนาและอุตสาหกรรมครัวเรือนแล้ว ก็ยังมีคนที่ทำอาชีพการประมงมาก
เช่นกัน ทั้งนี้เพราะภูมิประเทศเป็นที่อุดม แม่น้ำลำคลอง เขตที่จับปลากันมากจนเป็นสินค้าส่ง
ออกก็มี อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอดักไผ่ อำเภอบางซ้าย และอำเภอเสนา

สำหรับในเขตชุมชน ประชากรก็จะมีอาชีพ พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม หรือรับราชการ
กันเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

การตั้งบ้านเรือนของประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่จะตั้งเรียงราย
ตลอดไปตามริมแม่น้ำ ลำคลอง หักกันเข้าไปเป็นชั้น ๆ ซึ่งจะมีผลต่อเวลาที่กินข้าว ก็ถ้าเป็น
ที่ใกล้กับแม่น้ำก็จะราคาสูงกว่าที่กินที่อยู่ลึกเข้าไป การตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำก็เพื่อความสะดวกในการใช้
ประโยชน์จากน้ำ ทั้งในด้านการเกษตรกรรม และการคมนาคม ตลอดจนเพื่อการบริโภค ส่วนน้ำ
จะอยู่ตามหลังหมู่บ้าน

สำหรับหมู่บ้านที่อยู่ในที่ดอน ไม่มีแม่น้ำลำคลอง ก็จะนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่ม ๆ
ใกล้กับที่นาของตน กลุ่มละ ๕-๖ หลังคาเรือน เช่น หมู่บ้านในบางตำบลของอำเภอภาชี อำเภอ
ตาเรือ อำเภอป่าโมก อำเภอวังน้อย และอำเภอนครหลวง

ลักษณะบ้านของหมู่บ้านเกษตรกร เป็นแบบบ้านสูง เพื่อให้เหมาะกับภูมิประเทศ ที่เป็นที่ลุ่ม น้ำท่วมถึง บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลองจะมีบ้านแบบเรือนแพลอยน้ำอยู่ เรือนแพพวกนี้ก็จะ เป็นร้านค้าและบ้านอยู่อาศัยด้วยในขณะ เดียวกัน

ส่วนหมู่บ้านหรือชุมชนที่ไม่เป็นเกษตรกร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนการค้า (กลุ่มคนและ ตางกันออกไป จากหมู่บ้านเกษตรกร) ก็จะเป็นห้องแถวตั้ง เรียงรายติดๆกันไปสองฟากถนนและ จะมีคนอยู่หนาแน่น ถ้าเป็นชุมชนที่ไม่เป็นเกษตรกรซึ่ง ไม่ใช่ชุมชนการค้า ลักษณะบ้านก็จะ เป็น บ้านไม้สูงแบบไทยทั่วไป แต่ตั้งอยู่ติดกัน ไม่มีบริเวณบ้าน ดังเช่นหมู่บ้านท่ามกในอำเภอ นครหลวง

หมู่บ้านในอำเภอต่าง ๆ ในเขตอยุธยา เป็นหมู่บ้านเก่า มีมาแต่โบราณแทบทั้งสิ้น ส่วนใหญ่อายุกว่า ๑๐๐ ปีขึ้นไป บางหมู่บ้านที่มีอายุน้อย ๆ ก็เป็นหมู่บ้านที่ขยายออกมาจากหมู่บ้าน เก่า ที่อำเภอบางปะอินเท่านั้น ที่มีหมู่บ้านใหม่ๆเกิดขึ้นตามโรงงานอุตสาหกรรม คือ เมื่อตั้ง โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ขึ้น ก็มีคนอพยพมาจากที่ต่างๆ เพื่อเข้ามาทำงานในโรงงาน เหล่านั้น ส่วนมากก็จะพาครอบครัวมาด้วย มาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่บริเวณใกล้เคียงกับโรงงาน เกิดเป็นหมู่บ้านใหม่ขึ้นมา

การผลิตในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการผลิตทั้งทาง เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม แต่ที่ตัวมาก จนเป็นรายได้หลักของจังหวัดคือ การผลิตทางเกษตรกรรม ได้แก่ ข้าว พืชไร่ ผัก ผลไม้ สัตว์เลี้ยง และการประมงน้ำจืด ในด้านอุตสาหกรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีอุตสาหกรรม หลายชนิด ที่สำคัญคือ อุตสาหกรรมการทำโรงสี ซึ่งมีจำนวนมาก เหมาะสมกับที่เป็นจังหวัด ซึ่งพูดเมื่อก่อนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก

การผลิตทาง เกษตรกรรม การผลิตทาง เกษตรกรรมที่สำคัญของจังหวัดก็คือ การทำนา จะเห็นได้จากเนื้อที่ตลอดจน เพื่อดำการ เกษตร เป็น เนื้อที่นา เสีย เกือบทั้งหมด (เนื้อที่ทั้งหมด

* ตัวเลขทั้งหมดค่าตัวการผลิตทาง เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมนี้ได้อ้าง สถิติปี ๒๕๑๐ ของ เศรษฐกรการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑,๓๓๖,๕๓๓ ไร่ เป็นเนื้อที่ป่า ๑,๓๓๕,๕๕๐ ไร่) นาที่ทำเมืงนาหวาน เนื่องจากสภาพภูมิ
ประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีทิวเขาบ้างในเขตอำเภอที่ลุ่ม คือ อำเภอท่าเรือ อำเภอภาษี และ
บางตำบลของอำเภอนครหลวง วังน้อย บางปะอิน ผลผลิตข้าว จัดอยู่ในเกณฑ์พอสมควร
ถึงสมัยปี ๒๕๑๐ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลผลิตข้าวได้ ๓๓๔,๘๓๐.๑๖ ตัน คิดเป็นมูลค่า
๓๓๔,๘๓๖,๑๖๐ บาท

นอกจากข้าว ก็มีปลูกพืชไร่ และผัก เช่นเนื้อที่ปลูกส่วนใหญ่ที่ใช้ทำมันสำปะหลัง คิด
เป็นเนื้อที่ปลูกพืชไร่ทั้งหมด ๘๖,๓๘๑ ไร่ พืชไร่ที่สำคัญก็มี ถั่วเขียว ข้าวโพด
มันเทศ ถั่วพุดหอม ถั่วลิสง ปอกระเจา งา ถั่วฝักยาว ถั่วลิสง นอกจากนั้นเป็นการปลูก
เล็ก ๆ น้อย ๆ ได้แก่ พักทอง เมล็ด ถั่วไทย ถั่วเหลือง เป็นต้น

สำหรับพืชผักมีปลูกไม่มากนัก ทำได้เพียงส่งจากกรุงเทพฯ ปีละมาก ๆ จำนวนไร่ที่
ปลูกผักมี ๑๐,๓๓๐ ไร่ ผักที่ปลูกมากก็มี แตงกวา พริกขี้หนู มะเขือเปราะ พริกขี้ฟ้า ถั่วฝักยาว
มะเขือยาว กระชาย ผักกาดหัว และผักอื่น ๆ

ส่วนผลไม้ ปลูกไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นการปลูกขุน มะม่วง ละคร และพุทรา เนื้อที่
ที่ปลูกทั้งหมด ๒๑,๓๕๕ ไร่

การประมง เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแม่น้ำลำคลองมากจึงมีลำนาน้ำที่
ประมงกันทั่วไป นับเป็นรายได้สำคัญอย่างหนึ่งจำนวนปลาที่จับได้ปี ๒๕๑๐ ประมาณ ๓,๐๐๐,๕๐๐
กิโลกรัม แบ่ง เป็น

ทำน้ำปลา	ประมาณ	๑,๐๐๐,๐๐๐	กิโลกรัม
ชายสด	"	๘๐๐,๐๐๐	"
ทำแกม แห้ง	"	๓๐๐,๕๐๐	"
ทำปลาร้า	"	๕๐๐,๐๐๐	"

การเลี้ยงสัตว์ มีการเลี้ยงสัตว์หลายชนิด ได้แก่ เป็ด ไก่ สุกร โคนม กระบือ และมา ตามลำดับของแหล่งราชการจังหวัด มงถึงจำนวนสัตว์เลี้ยงในปี ๒๕๑๐ ไว้ดังนี้

ไก่	ประมาณ	๓๕๑,๐๘๐	ตัว
สุกร	"	๓๑๖,๘๖๘	"
เป็ด	"	๒๕๐,๒๖๘	"
ควาย	"	๒๐๗,๒๕๐	"
โคนม	"	๓๓,๒๖๐	"
ม้า	"	๑,๕๖๐	"

การผลิตทางอุตสาหกรรม

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการผลิตทางอุตสาหกรรมหลายอย่าง แต่ที่มีเป็นจำนวนมากคือ โรงสี ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญมากที่สุดในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีน้อย ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบางปะอิน ซึ่งเป็นอำเภอติดต่อกับกรุงเทพฯ เนื่องจากเป็นเขตชานเมืองกรุงเทพฯ โรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งกันมาก และเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จนเข้าเขตอำเภอบางปะอิน ซึ่งต่อไปทางจังหวัดมีโครงการจัดตั้ง เป็นเขตอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมที่นับว่าเป็นขนาดใหญ่มี ๑๕ โรง คือ

๑. โรงงานสุรา และแอลกอฮอล์ ๑ โรง
๒. โรงงานปูนซีเมนต์ ๑ โรง
๓. โรงงานกระดาษ ๑ โรง
๔. โรงงานทำกระสอบปอ ๑ โรง
๕. โรงงานอุตสาหกรรมเครื่องจักรกลไทย ๑ โรง
๖. โรงทำอิฐบล็อก ๒ โรง
๗. โรงไม้หิน ๔ โรง

นอกนั้นเป็นโรงงานขนาดกลางและขนาดเล็ก มีจำนวนดังนี้

- ๑. โรงสีไฟ (เป็นโรงสีขนาดใหญ่ กำลังผลิตต่อวัน ๕๐-๕๐ เกวียน) ๕ โรง
- ๒. โรงสีแยก (กำลังผลิตต่อวัน ๑๐-๕๐ เกวียน) ๓๖ โรง
- ๓. โรงเดือยจักร - เครื่องยนต์ ๓๗ โรง
- ๔. โรงเดือยใช้แรงคนและคอกเรือ ๒๗ โรง
- ๕. โรงทำน้ำแข็ง ๗ โรง
- ๖. โรงทอผ้า ๕ โรง
- ๗. โรงทำเส้นไหมและกายเตี่ยว ๙ โรง
- ๘. โรงงานประภคณสิ่งที่เป็นไม้ ๔ โรง
- ๙. โรงงานหมักหนังสัตว์ ๒ โรง
- ๑๐. โรงน้ำปลา ๑ โรง
- ๑๑. โรงงานกลึง - ช่อมเครื่องยนต์ ๒๗ โรง
- ๑๒. โรงช่อมเรือบยนต์ ๓ โรง
- ๑๓. โรงพิมพ์ ๔ โรง
- ๑๔. โรงไม้แป้นวัตถุ ๒๐ โรง
- ๑๕. โรงขนมปัง ๕ โรง
- ๑๖. เรือคุดทราย ๓๖ ลำ

ที่นำส่งแก่ก็คือ โรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา โดย
 เฉพาะอย่างยิ่งในเขตเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา มีแต่โรงสีและโรงเดือยเท่านั้น ที่
 กระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม ก็มีโรงสีและโรงเดือยจำนวนมากกว่าที่นับ
 รวมอยู่ในเขตอำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา ในขณะที่อำเภออื่น ๆ มีรวมกันไม่มากเท่านี้
 เขตเทศบาลจึงมีความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เป็นแหล่งโรงงานอุตสาหกรรมสำคัญของจังหวัด

การกำหนดขอบเขตอยุธยา

ตามระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศ มีลักษณะการกระจายอำนาจออกจาก
 ศูนย์กลาง คือ จะมีศูนย์กลางใหญ่เป็นที่กำหนดนโยบายสูงสุด ได้แก่ เมืองหลวง ทว่าไปก็จะมี

ศูนย์กลางขบถ ซึ่งจะ เล็ดลอด เป็นสำคัญไปทางสายการบังคับบัญชา คือ แบ่งส่วนการปกครองออกเป็น

ถ้าพิจารณาในด้านการปฏิบัติงาน ก็จะเป็นดังนี้คือ เมืองหลวง เป็นผู้กำหนดนโยบาย ลงมาให้ทุกจังหวัดจังหวัดก็จะรับนโยบายนั้นมาปฏิบัติโดยจะเป็นศูนย์กลางในภาคที่จะมอบนโยบาย นี้ให้แก่อำเภออำเภอรับนโยบายมาดูแล ตำบลและหมู่บ้านที่อยู่ในเขตของตนเป็นทอด ๆ ไป นั่นคือ จังหวัด ก็จะ เป็นศูนย์กลางของอำเภอทุกอำเภอที่อยู่ในเขตปกครอง และอำเภอก็จะ เป็นศูนย์กลางของ ตำบล และหมู่บ้านที่ขึ้นอยู่กับ

คำว่า "จังหวัด" และ "อำเภอ" นั้น ในความหมายทั่วไปของชาวบ้านจะหมายถึง บริเวณที่เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการสำคัญ ๆ ส่วนจังหวัดหรืออำเภอ ซึ่งในขณะเดียวกันก็จะ เป็นสถานที่ราชการ ยานชุมชนสำคัญของจังหวัดและอำเภอนั้น ๆ ด้วย บริเวณตัวจังหวัด ประกอบด้วย สถานที่ราชการที่จำเป็นสำหรับการบริหารราชการส่วนจังหวัด โกลา ศาลากลางจังหวัด สำนัก งานที่กิน ศาล สถานที่ตำรวจตระเวนประจำจังหวัด ตลอดจนตั้งในทางสาธารณูปการ และสาธารณูปโภค ต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ที่ทำการไปรษณีย์ โทรเลข สถานีกับเพลิง ฯลฯ และเป็นศูนย์กลางการศึกษาชั้นสูงของจังหวัด

โดยทั่วไปบริเวณที่เป็นตัวจังหวัดจะตั้งอยู่ในที่ที่เป็นชุมทางคมนาคม เพื่อที่ ประชาชนจากอำเภอต่าง ๆ จะเข้ามาติดต่อราชการได้สะดวกในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการ

บริการปกครอง ก็หมายถึงว่า ผู้ที่เข้ามาอยู่ในสังกัดจะต้องขึ้นอยู่กับตัวจังหวัดโดยตรง เมื่อ
ราษฎรผู้ถือการที่เกษียณจะลงมาเข้ามาที่จังหวัด เพื่อพักอาศัยใหม่บริการ นั่นคือ ถ้าจะ
พิจารณากันในแง่การบริหาร ตัวจังหวัดก็จะเป็นผู้บังคับบัญชาของจังหวัดโดยตรง ซึ่งราษฎร
จากทุกอำเภอจะต้องเข้ามาเมื่อต้องการติดต่อกับหัวหน้าอำเภอ และสถานที่ราชการอื่น ๆ ที่อยู่
เฉพาะในเขตตัวจังหวัด

เนื่องจากบริเวณที่เป็นตัวจังหวัดนี้ ตั้งอยู่ในที่ชุมชนน้อย อยู่ในเขตเทศบาล จึงเป็น
บริเวณที่เป็นย่านพาณิชย์กรรม บุคคลากรรม และบริการที่สำคัญที่สุดของจังหวัด กล่าวคือ เป็น
ตลาดใหญ่ที่สุดที่ประชากรจากต่างอำเภอจะเข้ามาซื้อขายสินค้าและใช้บริการอื่น ๆ ได้ทั้งนั้น
นอกจากตัวจังหวัดจะมีหน้าที่ประโยชน์ในด้านการบริหารปกครองแล้ว ก็ยังต้องทำหน้าที่ในทาง
การให้บริการ เกี่ยวกับการซื้อขายสินค้า ตลอดจนการใช้บริการอื่น ๆ ที่ไม่มีอยู่ตามต่างอำเภอ หรือ
ถ้ามีก็ไม่เป็นที่ยอมรับ เช่น บริการซ่อมสร้างเครื่องจักร เครื่องยนต์ เสริมสวย สันทนาการ ฯลฯ
เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นหน้าที่ประโยชน์ที่สำคัญ อีกประการหนึ่งในการดึงดูดให้ประชาชนจากต่าง
อำเภอ ๆ เข้ามาติดต่อกับตัวจังหวัด

สำหรับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตัวจังหวัดตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองพระนครศรี
อยุธยา ซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ มีประชากรหนาแน่นถึง ๕๗๓ คน คอ ๑ ตารางกิโลเมตร มีกรณี
สำคัญที่ทำให้เป็นศูนย์กลางของจังหวัดดังนี้คือ

๑. เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการสำคัญส่วนจังหวัด ที่ทำให้ประชาชนที่ลงมือการจะติดต่อ
กันจะต้อง เข้ามาที่ตัวจังหวัด สถานที่ราชการเหล่านี้ก็มีเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ ทั่วไป คือ
ประกอบด้วย ศาลากลางจังหวัด ศาล ที่กินจังหวัด สถานที่ตำรวจประจำจังหวัด ฯลฯ
เป็นต้น ในด้านบริการสาธารณสุขก็มี โรงพยาบาลถึง ๒ แห่ง คือ โรงพยาบาลอยุธยาวิทยุคือ
เป็นโรงพยาบาลของเทศบาล และโรงพยาบาลประจำจังหวัด ในด้านการศึกษาโรงเรียน
ถึงแม้จะนับรวมไปจนถึงระดับอาชีวศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยครูชาย-หญิง วิทยาลัยเกษตรกรรม
และโรงเรียนดีการีฟ เช่น งามวัดเสือ ช่างพิมพ์ เป็นต้น

๒. เมื่อถึง โรงคานาไฟ, ซึ่งอยู่ในท่าเล็ดที่มาจากท่าเถรจะเข้ามาในท่าได้
 วัตถุประสงค์ได้เป็นเพราะความประจำจังหวัด มีสินค้ามากทั้งชนิด และปริมาณ พอที่จะส่งขาย
 ไปยังตลาดท่าเถรอื่น ๆ ได้ นอกจากนั้นก็ยังมีบริการทางวิธรต่าง ๆ ที่ไม่มีท่า เมาเถรแท้ ๆ
 เลย บริการขนส่งเครื่องเบญจรงค์เครื่องเบญจ ผลิตโลหะ เป็นต้น บริการลานการเกษตรของ
 เกษตร โรงกระดาษ ผลิตอาหารบริการลานเสริมช่วย ซึ่งดีเกินกว่า ถ้าจะให้ให้มีอีกที่หนึ่ง
 ก็จะส่งมาท่าที่ตัวจังหวัด

นอกจากนี้ ตัวจังหวัดอยุธยา ยังเป็นตลาดรับซื้อผลิตภัณฑ์ทางการ เกษตรของชาวนาที่
 สำคัญ ได้แก่ พืชผัก และสัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวเป็ดปัก ก็จะมีโรงซื้อขนาดใหญ่รับ
 ซื้อข้าวจากชาวนาตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับตลาดหลักของโรงกล้วยกัน รับซื้อข้าวจากชาวนาทั้ง
 ไทและนอกรัฐจังหวัด เรียกได้ว่า เป็นศูนย์กลางการค้าข้าว ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเอง
 และจังหวัดใกล้เคียง

๓. ที่ตั้งตัวจังหวัดอยู่ในท่าเล็ดที่เหมาะสมเป็นชุมทางการคมนาคม ก็ มีอีกแห่งเป็น
 เกาะ มีแม่น้ำขึ้นถึงจากการบรรจบกันของ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี
 ซึ่งบรรจบทำให้อำเภอต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเข้ามาใกล้กันได้สะดวก

"การติดต่อ" ในที่นี้จะหมายความถึง การที่ประชาชนจากอำเภอต่างๆ เดินทางไปยัง
 ที่หนึ่งใด เพื่อกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นประจำ สิ่งสำคัญที่จะทำให้ประชาชนคง ไปติดต่อ
 กันที่หนึ่งใดเป็นประจำนั้น ก็คือ กิจการรวมกันการซื้อขายสินค้า สินค้าและบริการซึ่ง เป็นสิ่ง
 จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน ดังนั้นการจะกำหนดเขตอยุธยา เราจึงจะกำหนดเขาเขตที่มีการ
 ติดต่อกับตัวจังหวัด (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า "อยุธยา") ในด้านการให้บริการด้านการซื้อขาย
 เป็นสำคัญ โดยมีตลาดอยุธยาเป็นศูนย์กลางว่าเป็นเขาอยุธยา ฉะนั้น เขตอยุธยาก็คือ เขตที่
 ประชากรโดยรอบมีการติดต่อกันกับอยุธยาเป็นประจำ ในด้านการซื้อขายสินค้าและบริการต่าง ๆ
 เป็นที่น่าทึ่งกันว่า เขตอยุธยา จะมีอาณาเขตเท่าใด มีอำเภออะไรบ้างที่จำเป็นต้องพึ่งตลาด
 อยุธยา ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการเหล่านี้ ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า แม้จะได้ชื่อว่า
 รับอยู่กับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่อาจจะมีประชากรบางส่วนของจังหวัดที่ไม่ได้มีการติดต่อ
 เป็นประจำโดยสม่ำเสมอกับอยุธยาก็ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราจะต้องพิจารณา เพื่อกำหนดคงไม่เป็น
 การแน่นอนว่า เขตอยุธยานั้นมีขอบเขตอย่างไร

เมื่อพิจารณาจากแผนที่ จะเห็นได้ว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแม่น้ำยาวถึง ๔ สาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำอูนบุรี และแม่น้ำน้อย และยังมีคลองต่าง ๆ เชื่อมโยงกันถึง โคนของจังหวัด ซึ่งจะทำให้การเข้ามาติดต่อกับตัวจังหวัดเป็นไปโดยสะดวก อย่างไรก็ตามมีบางอำเภอมีการคมนาคมกับตัวจังหวัดไม่สะดวก ได้แก่ อำเภอที่อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน้อย คือ อำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย อำเภอบางไทร อำเภอตลาดบัวหลวง และอำเภออีกห้า อำเภอ ทำให้คนจากอำเภอเหล่านี้ไม่ค่อยเดินทางเข้ามาอยุธยา ยกพิจารณาได้ดังนี้

อำเภอตลาดบัวหลวงและอำเภอบางไทร สองอำเภอนี้อยู่ใกล้กัน ทางตอนใต้

ของตัวจังหวัด ประชาชนในเขตสองอำเภอไม่นิยมมาตัวจังหวัด เนื่องจากสามารถติดต่อกับกรุงเทพฯ ได้สะดวกกว่า กล่าวคือ มีเรือข้ามไปกรุงเทพฯ ผ่านถึงสองสาย คือ เรือข้ามจากอำเภอเสนา-กรุงเทพฯ และจากอำเภอตลาดบัวหลวง-กรุงเทพฯ เรือทั้งสองนี้ออกจากท่าทางทุก ๓๐ นาที แต่เรือที่จะมาอยุธยา มีเพียงวันละ ๒ เที่ยวเท่านั้น คือ เที่ยวไปจากอำเภอตลาดบัวหลวงและบางไทร ออกเวลาประมาณ ๕.๐๐ น. และเที่ยวกลับจากอยุธยาออกประมาณ ๘-๑๐.๐๐ น. ระยะเวลาเดินทางจากอำเภอทั้งสองมาถึงอยุธยาประมาณเท่ากับการเดินทางไปกรุงเทพฯ ประชาชนจึงนิยมเข้ากรุงเทพฯ มากกว่า ซึ่งนอกจากจะติดต่อกับทางเรือแล้ว ก็ยังสามารถมาทางรถได้อีกด้วย คือ การโดยสารเรือมาขึ้นรถบัสเข้ากรุงเทพฯ ที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ทางบกนี้คนนิยมมากกว่าทางเรือ เพราะสะดวกและรวดเร็วกว่า

ที่อำเภอบางไทรและตลาดบัวหลวงมีศาลาใหญ่ สินค้าทุกชนิดรับมาจากกรุงเทพฯ สินค้าที่นำเข้าไปในอำเภอได้แก่ พืชไร่ พืชสวน สัตว์เลี้ยง ปลาสด ส่งขายที่กรุงเทพฯ โดยตรง ที่เข้าอยุธยาเล็กน้อย แม้แต่ชาวเป็ดก็ยังไม่เข้าโรงสูบบุหรี่ เพราะที่อำเภอบางไทรมีโรงสีโดยรับซื้อข้าวจากชาวบ้านในอำเภอทั้งสอง อยู่แล้ว

ประชาชนจากอำเภอทั้งสอง จะเข้าอยุธยามากเฉพาะหน้าเทศกาลไหว้พระวันเกิด เจ้าเมืองเท่านั้น ซึ่งจะมีคนเข้ามาตลอดเวลา โดยมีเรือโดยสารรับส่งจนถึง เวลากลางคืน

อำเภอเสนา และอำเภอบางซ้าย สองอำเภอที่อยู่ใกล้เคียงกัน มีอาณาเขตติดต่อกัน

กับอำเภอลาดบัวหลวงและบางไทร อำเภอเสนาเป็นอำเภอใหญ่ เป็นศูนย์กลางของท้องที่
แถบนี้ ในด้านการรับขายสินค้าและบริการ อำเภอที่มาติดต่อกับตลาดอำเภอเสนาได้แก่ ตลาด
บางซ้าย และบางท่ามอในเขตอำเภอใกล้เคียงอื่น ๆ คือ อำเภอบางไทร อำเภอลาดบัวหลวง
อำเภอดักใต้ และอำเภอบางบาล ตลาดอำเภอเสนามีสินค้าแทบทุกชนิด ขนาดตลาดใกล้เคียง
กับท่าเรืออยุธยา รวมทั้งบริการอื่น ๆ เช่น คลินิกแพทย์ โรงภาพยนตร์ ร้านซ่อมเครื่องจักร เครื่อง
ยนต์ ตักเชื้อ เสริมสวย ฯลฯ นอกจากนี้ ตลาดอำเภอเสนาซึ่งเรียกกันว่า ตลาดบ้านแพนยัง
ตั้งอยู่ในท่าเรือเกาะคือ เป็นจุดศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำของอำเภอต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว
การติดต่อกับกรุงเทพฯ ก็ทำได้สะดวกมาก มีเรือโดยสารแล่นรับ ส่งผู้โดยสารจากอำเภอเสนา-
กรุงเทพฯ ถึง ๒ บริษัท เรือนี้ออกจากอนทางทุกระยะ ๓๐ นาที แต่การเข้ามาขายสินค้ามาก
มากกว่า คือ ไม่มีเรือโดยสารมากเท่าที่ไม่กรุงเทพฯ มีเพียงวันละ ๒ เที่ยวเท่านั้น ด้วยเหตุนี้
เมื่อประชาชนต้องการจะหาซื้อสินค้าหรือบริการอื่น ที่ไม่มีในตลาดอำเภอเสนา ก็จะตรงเข้า
กรุงเทพฯ ไม่นิยมขนเข้ามาอยุธยา

นอกจากจะมีตลาดใหญ่แล้ว อำเภอเสนาก็ยังเป็นตลาดข้าวสำคัญเท่าเทียมกับ
ตลาดข้าวอยุธยา มีโรงสีรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาทั้งในเขตอำเภอเสนาและอำเภอใกล้เคียง
และยังมีที่มาจากจังหวัดทางภาคเหนือและภาคกลางอื่น ๆ อีกหลายจังหวัด

อำเภอดักใต้ อำเภอนี้ แบ่งออกเป็นสองส่วนโดยแม่น้ำนอย ฝั่งตะวันออก ๕ ตำบล

กับ ตำบลบางแค ตำบลโลกขวาง ตำบลธำชาน้ำเค็ม ตำบลตลาดน และตำบลนาเกลือ อยู่ในเขต
ติดต่อกับอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ส่วนตำบลที่อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำนอยนั้น ประชาชน
ไม่นิยมเข้ามาติดต่อกับอยุธยาถ้าไม่มีเหตุจำเป็น เนื่องจากในเขตอำเภอดักใต้ไม่มีตลาดใหญ่ ๒
ตลาด คือ ตลาดอำเภอดักใต้ และตลาดลาดระโศก สินค้าในตลาดทั้งสอง รับจากกรุงเทพฯ
นอกจากสินค้าจำพวกพืชผัก พืชไร่ รับจากภายในเขตอำเภอดักใต้และอำเภอใกล้เคียงบาง
ส่วนของอำเภอดักใต้ ที่อยู่ติดกับอำเภอเสนา ประชาชนก็ไม่ไปรับขายสินค้าและบริการที่ตลาด
อำเภอเสนา

ชาวบ้านที่อำเภอแม่ไก่ จะขายข้าวในรถพอกำข้าวในเขตทุ่งที่ตนเองตน หรือจะนำข้าว
จากอำเภอเด่นชัย มาที่ตลาดบ้านนี้ขาย

อำเภอแม่ไก่ ติดกับกรุงเทพฯ ใกล้สะดวกจรด โดยมาต่อรถโดยสารที่อำเภอป่าโมก
จังหวัดอ่างทอง ทางเรือมาใกล้ตากนไฉนียม และแม้ว่าจะมาอยุธยาใกล้สะดวกโดยทางรถโดยสาร
ไปกรุงเทพฯ มีบ้านอยุธยา ประชาชนจากอำเภอแม่ไก่ไม่นิยมแวะที่ตลาดอยุธยา เพราะเขา
สามารถหาสินค้าที่ตลาดอยุธยาได้ที่ตลาดของเขาเอง การตรงไปกรุงเทพฯ จึงเป็นที่นิยมกว่า

นอกจากอำเภอที่อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำนัมทั้ง ๕ อำเภอนี้ก็ยังมีอำเภออื่น ๆ อีก
ซึ่งอำเภอ ที่ประชาชนไม่มีการติดต่อกับอยุธยาเป็นประจำ คือ อำเภอบ้านแพรก และอำเภอ
ท่าเรือ สำหรับอำเภอบ้านแพรกนั้น เป็นอำเภอที่อยู่เหนือสุดของจังหวัด เป็นเขตติดต่อกับจังหวัด
ฉะบuri การเดินทางมาอยุธยาที่สะดวกที่สุดสำหรับคนบ้านแพรกก็คือ ไปขึ้นรถไฟที่สถานีฉะบuri
ถึงนั้น คนอำเภอบ้านแพรกจึงมีการติดต่อกับตัวจังหวัดฉะบuriมากกว่าจะเข้ามาอยุธยา
ส่วนอำเภอท่าเรือ นั้น แม้จะติดต่อกับอยุธยาโดยสะดวกโดยทางรถไฟแต่ประชาชนก็ไม่นิยมเข้ามา
อยุธยา ทั้งนี้เพราะในเขตตัวอำเภอมีที่ให้บริการต่างๆพลเพียงพอแล้ว อำเภอท่าเรือมีโรงอุตสาหกรรม
กรรมขนาดใหญ่คือ โรงงานปูนซีเมนต์ โรงโมหิน โรงสีติดต่อกับกรุงเทพฯ ใกล้สะดวกทั้งทางรถไฟ
และรถยนต์ มีตลาดขายตั้งอยู่ตามเขตชุมชนทาง ๆ หลายตลาด ตลาดใหญ่ที่สุดตั้งอยู่ในเขต
เขตตลาดท่าเรือ มีสินค้าและบริการ เหมือนๆกับที่มีอยู่ในตลาดอยุธยา สินค้าทุกชนิดส่งมาจาก
กรุงเทพฯ แม้จะมีการส่งสินค้าจากอยุธยามาขายบ้างก็ไม่มากนัก

ดังนั้น เมื่อเราพิจารณาถึงความสำคัญของศูนย์กลางอยุธยา ในแง่ของการปฏิบัติ ถึง
ความสามารถในการให้บริการต่อประชาชนที่อยู่ในเขตจังหวัดจะเห็นได้ว่า อยุธยาไม่มีความ
สำคัญเท่าไรนัก ต่ออำเภอทั้ง ๘ ดังกล่าวมาแล้ว ถึงแม้ว่าตามสายการบริหารราชการทุก
อำเภอจะขึ้นเข้กับอยุธยาโดยตรงก็ตาม แต่ประชาชนจากอำเภอเหล่านี้ก็ไม่นิยมเข้ามาติดต่อ
เป็นประจำที่อยุธยา เนื่องจากเดินทางไม่สะดวกบาง มีที่ให้บริการสะดวกแล้วบ้าง เราจึง
กล่าวอำเภอเหล่านี้แยกจากการเกี่ยวข้องกับอยุธยา

สำหรับอำเภออื่นที่เหลืออีก ๕ อำเภอเป็น ปรากฏว่า ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามาติดต่อ
 กับศูนย์เป็นประจำ ตลาดชุมชนมีความสำคัญกับอำเภอเหล่านี้มากในฐานะที่เป็นสถานีส่ง
 สินค้าเขาไปขายในตลาดอำเภออื่นที่หนึ่ง และเป็นที่ซื้อขายสินค้าประจำวันของประชาชน ซึ่ง
 สามารถจะเดินหางเข้ามาใกล้สัก เนื่องจากที่ตั้งตลาดอยู่ในบริเวณตัวบรจบกันของแม่น้ำ
 เจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี อำเภอต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำทั้งสามนี้จึงเป็น
 อำเภอที่มีการติดต่อ กับตลาดชุมชนมาก ได้แก่ อำเภอบางปะหัน อำเภอมหาราช อำเภอพรหมวง
 อำเภอบางบาล อำเภอบางปะอิน และอำเภอคูขันธ์ สำหรับอำเภอคูขันธ์ แมวว่าจะไม่ใกล้ถึงศูนย์
 ฝั่งแม่น้ำ แต่กัอยู่ริมคลองคูขันธ์ ซึ่งแยกไปจากแม่น้ำป่าสักอีกที่หนึ่ง ส่วนอำเภอภาชี และวังน้อยนั้น
 ก็ติดกับชุมชนใกล้สักมากทางรถไฟและรถยนต์ตามลำกับ คนจากอำเภอเหล่านี้เดินหางเข้า
 มาขายสินค้าเป็นจำนวนมาก ๆ ทุกวัน หรือบ่อยครั้ง เพื่อมาซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ คนจาก
 นำผลิตภัณฑ์ของตนมาจำหน่ายให้เกษตรกรในตลาดหรือไม่นำมาจำหน่ายด้วยตนเอง จุดมุ่งหมาย
 ของคนพวกนี้ในการเข้ามาขายก็คือ บริเวณตลาดชุมชน ซึ่งประกอบด้วยตลาดสด ร้านค้า
 และร้านบริการต่าง ๆ เนื่องจากอำเภอเหล่านี้อยู่ใกล้การคมนาคมสัก จึงถือตลาดชุมชน
 เป็นศูนย์กลางในการติดต่อซื้อขายเป็นประจำ อย่างไรก็ตาม การติดต่อระหว่างอำเภอ
 ต่าง ๆ กับตลาดชุมชนนี้ มีน้ำหนักไม่เท่าเทียมกัน ต่างกันไปตามขนาด และฐานะแต่ละอำเภอ
 ก็

๑. อำเภอที่มีตลาดเล็ก อำเภอพวกนี้จะเป็นอำเภอที่อยู่ใกล้กับชุมชน แมวว่า
 ที่อำเภอจะมีตลาด แต่ก็เป็นตลาดขนาดเล็ก สินค้าส่วนใหญ่ในตลาดส่งมาจากตลาดชุมชน
 ประชาชนจากอำเภอเหล่านี้ส่วนใหญ่นิยมเข้ามาขายสินค้าโดยตรง เนื่องจากมีโอกาสเดิน
 สินค้าได้มากกว่า การติดต่อระหว่างชุมชนกับอำเภอเหล่านี้จึง เป็นไปโดยใกล้ชิด ในลักษณะ
 ที่ชุมชนเป็นศูนย์กลางการให้บริการด้านสินค้าและบริการ ได้แก่ อำเภอบางปะหัน อำเภอ
 พรหมวง อำเภอคูขันธ์ อำเภอบางบาล อำเภอมหาราช และอำเภอพระนครศรีอยุธยา

๒. อำเภอที่มีตลาดใหญ่ ได้แก่ อำเภอภาชี อำเภอวังน้อย และ อำเภอบางปะอิน
 ทั้งสามอำเภอนี้เป็นอำเภอใหญ่ ฐานะทางเศรษฐกิจของอำเภอโดยทั่วไปก็ ที่สำคัญที่สุดคือ
 เป็นอำเภอที่ติดกับกรุงเทพฯ ใกล้สักมาก สินค้าแทบทุกชนิดจึงส่งตรงมาจากกรุงเทพฯ โดย

ไม่ต้องผ่านอยุธยา อำเภอลำปางมีตลาดใหญ่สามารถให้บริการแก่คนในเขตอำเภอของตนได้
 อย่างพอเพียง ซึ่งดูเหมือนว่า ประชาชนจากทั้งสามอำเภอไม่จำเป็นต้องเข้ามาติดต่อกับอยุธยา
 แต่ปรากฏว่า มีการติดต่อกันเสมอ เนื่องจากอำเภอลำปางอยู่ใกล้ การคมนาคมสะดวก (อำเภอ
 ภาชี และอำเภอบางปะอิน มาโดยรถไฟ และอำเภอวังน้อยโดยรถยนต์) ประชาชนจึงมักจะ
 เข้ามาตลาดอยุธยาบ่อยๆ ในกรณีที่ต้องการสินค้าจำนวนมาก ๆ นอกจากนี้ก็มีการติดต่อกันใน
 ระดับผู้ค้ากับผู้ค้า ระหว่างผู้ค้าอำเภอทั้งสาม และผู้ค้าตลาดอยุธยา การติดต่อเป็นในรูปแบบผู้
 ค้าตลาดอยุธยา ไปขอซื้อสินค้าจากผู้ค้าที่ซัดัก ผลไม้ ไข่ สัตว์เลี้ยงจากผู้ค้าตลาดอำเภอ หรือไม่ก็
 ผู้ค้าตลาดอำเภอส่งสินค้าเหล่านี้มาจำหน่ายแก่ผู้ค้าตลาดอยุธยา สินค้าอุตสาหกรรมบางอย่างที่
 ผลิตได้ในอยุธยา เช่น ผ่าขึ้นทอง ข้าวเกรียบกุ้ง ขนมปัง ก็ส่งไปขายที่อำเภอลำปาง เมื่อพิจารณา
 ในกรณีของการติดต่อกันระหว่างผู้ค้าด้วยกัน ก็พบว่า มีอำเภอหนึ่งที่มีใกล้เคียงจังหวัดอยุธยาคืออำเภอ
 ป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีการเกี่ยวข้องติดต่อกับอยุธยาเป็นประจำ เนื่องจากเป็นอำเภอที่อยู่ใกล้
 ลักษณะการติดต่อเป็นแบบเดียวกับอำเภอภาชี วังน้อย และบางปะอิน แต่ตลาดอำเภอป่าโมกใหญ่
 กว่า คนที่ไปติดต่อกับตลาดป่าโมกมีทั้งคนในอำเภอป่าโมก และคนจากอำเภอใกล้เคียง ซึ่งอยู่ใน
 เขตจังหวัดอยุธยา คือ จากบางส่วนของอำเภอบางบาล และบางปะหัน เมื่อมีการติดต่อกับอยุธยา
 เป็นประจำ เราจึงนับเอาอำเภอป่าโมกให้รวมอยู่ในเขตอยุธยาด้วย และด้วยเหตุนี้ จึงต้องนับ
 ส่วนหนึ่งของอำเภอผักไห่ที่มีการติดต่อกับตลาดป่าโมก เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเขตอยุธยา คือ เขต
 ที่อยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน้อย ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ดังนั้น เขตอยุธยาจึงประกอบด้วยอำเภอ ๑๐ อำเภอ และเขตเทศบาล ๒ เขต คือ

๑. อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๒. เขตเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา
๓. อำเภอบางปะหัน
๔. อำเภอบางปะอิน
๕. อำเภอบางบาล
๖. อำเภอมหาราช
๗. อำเภอวังน้อย

- ๘. อำเภอนครหลวง
- ๙. อำเภอภาชี
- ๑๐. อำเภอดุสิต
- ๑๑. อำเภอป่าโมก (จังหวัดอ่างทอง)
- ๑๒. เขตเทศบาลตำบลป่าโมก

จำนวนประชากรที่อยู่ในเขตอยุธยา

เขตอยุธยามีเทศบาล ๒ แห่ง คือ เทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา และเทศบาลตำบลป่าโมก จำนวนประชากรทั้งหมดมี ๓๔๔,๓๖๑ คน เป็นประชากรชาย ๑๖๔,๓๔๑ คน และ ประชากรหญิง ๑๗๙,๐๒๐ คน แยกเป็นจำนวนของแต่ละอำเภอได้ดังนี้

	จำนวนประชากรปี ๒๕๑๑		
	ชาย	หญิง	รวม
๑. เทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา	๒๐,๒๐๔	๑๙,๐๘๓	๓๙,๒๘๗
๒. เทศบาลตำบลป่าโมก	๔,๙๗๔	๕,๐๙๖	๙,๘๗๐
๓. อำเภอพระนครศรีอยุธยา	๒๐,๑๖๐	๒๐,๙๙๔	๔๑,๑๕๔
๔. อำเภอป่าโมก	๙,๙๓๑	๘,๘๑๖	๑๘,๗๔๗
๕. อำเภอบางบาล	๑๕,๕๙๗	๑๖,๔๙๕	๓๒,๐๙๒
๖. อำเภอบางปะอิน	๒๒,๑๙๖	๒๒,๐๙๕	๔๔,๒๙๑
๗. อำเภอวังน้อย	๑๔,๑๔๐	๑๔,๖๑๕	๒๘,๗๕๕
๘. อำเภอดุสิต	๑๓,๕๖๖	๑๔,๕๔๕	๒๘,๑๑๑
๙. อำเภอนครหลวง	๑๓,๔๕๕	๑๔,๒๐๔	๒๗,๖๕๙
๑๐. อำเภอมหาดراز	๑๐,๐๙๓	๑๑,๐๖๙	๒๑,๑๖๒
๑๑. อำเภอบางปะหัน	๑๕,๐๙๙	๑๖,๙๐๘	๓๒,๐๐๗
๑๒. อำเภอภาชี	๑๑,๕๑๐	๑๒,๘๖๐	๒๔,๓๗๐
รวม	๑๖๔,๓๔๑	๑๗๙,๐๒๐	๓๔๓,๓๖๑

ที่มา ศาลากลางจังหวัดอยุธยา เทศบาลตำบลป่าโมกและที่ว่าการอำเภอป่าโมก, อ่างทอง

ลักษณะการขนส่งในเขตอยุธยา

จากลักษณะภูมิประเทศ และที่ตั้งของตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้จังหวัดนี้สามารถติดต่อกับจังหวัดอื่นใกล้เคียงได้ โดยอาศัยเส้นทางคมนาคมทั้งทางน้ำ ทางถนน และรถไฟเป็นหลัก ที่น่าสนใจจะนำมากล่าวในที่นี้ก็คือ การขนส่งสินค้าเข้า และออกจากเขตอยุธยา ทางน้ำและทางถนน อันเป็นบริการขนส่งของเอกชน ทั้งนี้เนื่องจากความสะดวกในการขนส่งนี้จะเป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการขยายตัวของชายฝั่งลุ่มน้ำมาก กล่าวคือ การคิดค่าการลำเลียงไม่ถึงที่ไกลเป็นประจำหรือไม่นั้น ก็ย่อมจะต้องขึ้นอยู่กับบริการขนส่งนั้นว่าจะ เป็นไปได้อย่างไร

ในเขตอยุธยาการขนส่งส่วนใหญ่ของทั้งบริการขนส่งสาธารณะมากกว่าที่จะใช้พาหนะของตนเอง จากการที่ศึกษาพบว่า ในจำนวนผู้ที่ตอบ เกี่ยวกับลักษณะการใช้พาหนะในการขนส่งทั้งหมด ๓๑๘ ราย มีตอบว่า ใช้พาหนะของตนเอง เพียง ๕๘ ราย หรือร้อยละ ๓๑.๖ ส่วนอีก ๕๕ ราย หรือร้อยละ ๑๘.๓ ตอบว่า ทางฝ่ายผู้จำหน่ายสินค้าเป็นผู้รับผิดชอบ ที่เหลืออีกนั้นคือ อีก ๑๓๑ ราย หรือร้อยละ ๕๘.๕ ใช้บริการขนส่งสาธารณะถึงตารางที่ ๑ ต่อไป

ตารางที่ ๑ ชนิดของกิจการ จำแนกตามวิธีการใช้พาหนะในการขนส่งสินค้าของ เจ้าของสถานการธุรกิจ

การใช้พาหนะ	ชนิดของกิจการ							รวม
	อุตสาหกรรมขนาดใหญ่	อุตสาหกรรมขนาดกลาง	อุตสาหกรรมขนาดเล็ก	พาณิชย์-ธุรกิจกลาง	พาณิชย์-ธุรกิจเล็ก	พาณิชย์-ธุรกิจเล็ก	บริการ	
๑. ใช้พาหนะของตนเอง	๓๕.๓	๕๘.๐	๕๘.๓	๕๓.๑	๑๘.๘	๓๘.๘	๑๖.๖	๓๑.๖
๒. ผู้จำหน่ายเป็นผู้ขนส่งให้	๑๓.๓	๒๐.๐	๓.๓	-	๑๖.๖	๑๐.๐	๓๖.๘	๑๘.๓
๓. ใช้บริการขนส่งสินค้าสาธารณะ	๕๓.๐	๓๖.๐	๓๓.๐	๔๖.๘	๖๘.๕	๕๕.๑	๕๑.๘	๕๘.๕
รวม	(๓๘) ๑๐๐.๐	(๖๘) ๑๐๐.๐	(๖๓) ๑๐๐.๐	(๓) ๑๐๐.๐	(๕๕) ๑๐๐.๐	(๘๘) ๑๐๐.๐	(๓๓) ๑๐๐.๐	(๓๑๘) ๑๐๐.๐

จากตารางจะเห็นได้ว่า เจ้าของสถานการธุรกิจในแต่ละยุคสมัยให้บริการขนส่งสาธารณะกันมาก ผู้ให้บริการเหล่านั้นมีทั้งที่เป็นรัฐวิสาหกิจ เช่น รถไฟ และกิจการขนส่งของเอกชน ในที่นี้จะให้ความสำคัญแก่บริการขนส่งของเอกชน ซึ่งนับว่ามีความเกี่ยวข้องที่ใกล้ชิดต่อระบบการคมนาคมขนส่งในแต่ละยุคสมัย โดยจะกล่าวถึงการรับจ้างบรรทุกสินค้าทั้งทางน้ำ และทางถนน ดังนี้ เรือบรรทุก และรถบรรทุกเป็นเครื่องมือในการขนส่ง

เรือบรรทุก ทั้งโลกกล่าวมาแล้วว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองน้ำ การขนส่งทางน้ำจึงมีความสำคัญมาก แมว่าปัจจุบันจะมีถนนเพิ่มขึ้น ทำให้อำเภอบาง ๆ สามารถติดต่อทางบกได้ แต่ความนิยมขนส่งทางเรือก็ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขนส่งสินค้าจำนวนมากหรือมีน้ำหนักมาก เพราะการขนส่งทางเรือสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่าทางบกมาก

เรือบรรทุกที่มี ๒ แบบ คือ ถ้าต่อหลังคาเป็นรูปสี่เหลี่ยมเรียกว่า เรือชยาบ แต่ถ้าเป็นรูปโค้ง เรียกว่า เรือกระแฉ่ง แต่โดยทั่วไปคนมักจะเรียกเรือบรรทุกนี้ว่า เรือกระแฉ่งทั้งสิ้น การต่อเรือกระแฉ่งส่วนใหญ่ทำที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั่นเอง โดยมีโรงต่อเรือถึง ๒๐ กว่าโรง และถ้ำเรือมีทั้งเป็นตู้ขอมเรือ ๕ ถ้ำ เรียกระแฉ่งพวกนี้ จำเป็นต้องขึ้นถ้ำขอมอย่างน้อยปีละ ๓ ครั้ง และขึ้นถ้ำขอมใหญ่ปีละ ๑ ครั้ง อายุการใช้เรือมีตั้งแต่ ๔ ปีขึ้นไป กล่าวคือ เรือลำหนึ่งจะมีอายุใช้ไถนานเท่าใดจะขึ้นอยู่กับภาระที่เจ้าของจะนำขึ้นขอมบนเขารังหรือไม่เพียงไร การขอมเท่าที่เท่ากันจะเป็นการตรวจตราส่วนที่บกพร่อง และทาน้ำหนักกันเขารัง ซึ่งจะเป็นการยืดอายุการใช้เรือให้นานขึ้น

การบรรทุกสินค้าของ เรือกระแฉ่งนั้น มีทั้งที่บรรทุกสินค้าของตนเองและรับจ้างบรรทุก พวกที่รับจ้างบรรทุกจะรับจ้างบรรทุกสินค้าทุกชนิดที่มีผู้ว่าจ้าง ส่วนใหญ่เป็นข้าวเปลือก ข้าวสาร และทราย นอกจากนี้ก็มีบรรทุกข้าวโพด มะพร้าว หิน เมือก ยาสูบ อิฐ และปูนซีเมนต์

ขนาดของ เรือนั้นมีต่างกัน ตั้งแต่ขนาดเล็ก บรรทุกข้าวได้เพียง ๑๕ เกวียน หรือบรรทุกทรายได้ ๕๐ ตัน ไปจนถึงบรรทุกข้าวได้ ๘๐๐๐ เกวียน หรือ ๕๐๐๐๐ ตัน แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่างบรรทุกข้าวได้ ๑๕-๕๐ เกวียน การรับจ้างบรรทุกนั้นไม่จำกัดว่าจะต้องรับจ้าง เฉพาะสินค้าอย่างหนึ่งอย่างใด แต่จะรับจ้างสินค้าทั่วไปตามแต่จะมีคนว่าจ้าง

โดยคิดค่าจ้างบรรทุกตามน้ำหนักหรือขนาดของสินค้า ระยะทางและปริมาณน้ำ คือ ถ้าเป็นถุก
 น้ำมาก ค่าจ้างก็จะถูกลง เพราะอันตรายน้อย ไม่ค่อยมีอุบัติเหตุ ใช้เรือขนาดใหญ่ได้ ทำให้
 บรรทุกคราวหนึ่ง ๆ ได้จำนวนสินค้ามาก และมีเรือกระแ่งรับจ้างบรรทุกมาก ทำให้แข่งขัน
 กันลดราคาบรรทุก ถ้าเป็นถุกน้ำหนักน้อย ใช้ได้แต่เรือขนาดเล็ก เพราะปลอดภัยมากกว่า ตัวอย่าง
 การคิดค่าจ้าง บรรทุกชาวจากอำเภอท่าเรือมาอยุธยา เสียเวลาเดินเรือ ๒ ชั่วโมง ถ้ามี
 ยาวเต็มลำ คิดค่าจ้างบรรทุกเกวียนละ ๑๕ บาท แต่ถ้าไม่เต็มลำ ราคาค่าจ้างบรรทุกจะ
 แพงขึ้น การรับจ้างบรรทุกของเรือกระแ่งนี้ ไม่จำเป็นต้องรับจ้างเจ้าของเรือ อาจจะรับ
 จ้างหลายเจ้าของก็ได้ เพื่อให้มีสินค้าเต็มลำเรือ

เมื่อรับจ้างบรรทุกสินค้าแล้ว ทางเรือกระแ่งจะต้องว่าจ้างเรือยนต์ลากจูง เพื่อลูง
 เรือของตนไปถึงที่หมาย เรือลากจูงนี้มี ๒ อย่างคือ เรือเหมา และเรือเวร เรือเหมานั้น
 รับจ้างเหมาพิเศษ ราคาแพง เพราะเป็นการลูงพิเศษ เช่น รับจ้างลากจูงเรือเจ้าของเดิน
 ไม่เป็นสามกำหนดเวลา ส่วนเรือเวรจะรับจ้างเดินเรือลากจูงตามเวลาน้ำขึ้น ซึ่งส่วนมากเป็น
 วันละ ๒ รอบ เรือเวรนี้รับจ้างบรรทุกเรือกระแ่งหลายๆลำ หลาย ๆ เจ้าของ บางครั้งลากจูง
 ถึง ๑๐ ลำแต่ไม่เกิน ๑๕ ลำ

อัตราค่าจ้างลากจูงของเรือเวร ก็แล้วแต่ขนาดเรือ และขนาดสินค้าที่บรรทุก ถ้าเป็น
 การลากจูงเรือยาวมาจากทางเหนือจะคิดค่าจ้างตามขนาดบรรทุกเป็นเกวียน ถ้ารับจ้างอยู่ใน
 เขตจังหวัดอยุธยาคิดตามขนาดเรือ แต่ถาล่องไปกรุงเทพฯ จะคิดตามจำนวนลำเรือที่ลูง

เช่น ค่าจ้างลากจูงจากอำเภอท่าเรือถึงอยุธยา ถ้าเรือเปล่า ค่าจ้างลากจูงไม่เกิน
 ลำละ ๒๐ บาท ถ้ามีสินค้าไม่เกินลำละ ๓๐ บาท

อยุธยา-กรุงเทพฯ ถาบรรทุกชาวสารลำละ ๔๐-๕๐ บาท เวลาการเดินทางเรือจาก
 อยุธยาถึงกรุงเทพฯ ประมาณ ๑๔ ชั่วโมง

เรือยนต์ลากจูงพวกนี้ ส่วนใหญ่เช่าเจ้าของมาขับ เจ้าของเรือโดยมากอยู่อำเภอ
 พระนครศรีอยุธยา

รถบรรทุก ถึงแม้ว่า การบรรทุกสินค้าทาง เรือจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่าแต่
ช้ามาก ถึง เช่น ล่องเรือจากอยุธยาถึงกรุงเทพฯก็ใช้เวลาถึง ๑๕ ชั่วโมง จึงใช้บรรทุกได้แค่
สินค้าหนักเท่านั้น ส่วนสินค้าเล็ก ๆ อย่างอื่น รวมทั้งอาหารสด ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความรวดเร็ว
เร็วในการขนส่งนอกจากจะขนส่งมาทางรถไฟก็จะใช้รถบรรทุกทั้งสิ้น

รถบรรทุกรับจ้างนั้น มักจะมีตามอำเภอใหญ่ ๆ ซึ่งมีตลาดใหญ่ของคน สำหรับตลาด
อยุธยา มีรถบรรทุกรับจ้างอยู่ประมาณ ๑๐ คัน เป็นรถบรรทุกขนาดใหญ่ ๑๐ ล้อ มีเจ้าของ
๔-๕ ราย ที่สำคัญมีประมาณ ๒-๓ คัน ก็คือ รถไทยเจริญขนส่ง รถอยุธยาเมคคานิกส์ นอกนั้น
เป็นรถอิสระ คือ เป็นเจ้าของรายละเพียง ๑ คัน

รถบรรทุกพวกนี้จะวิ่งบรรทุกประจำเส้นทางอยุธยาถึงกรุงเทพฯ แต่จะรับจ้างไป
อื่นด้วย ถ้ามีผู้ว่าจ้าง สินค้าที่บรรทุกจากกรุงเทพฯก็มี ผักสด ปลาสด เครื่องเหล็ก เสื้อผ้า
และอีกอย่างๆ ที่มีจำหน่ายในตลาดอยุธยา การบรรทุกสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นไปตามฤดูกาล
คือ ถูกแดงผักแพง ก็จะมีบรรทุกผักน้อย แต่บรรทุกพวกเสื้อผ้าแทน ฤดูหนาวผักถูก ก็บรรทุกผัก
มาก ส่วนสินค้าที่บรรทุกจากอยุธยาไปกรุงเทพฯ ก็มีข้าวสาร และไม้กระดานเป็นส่วนใหญ่
ทรายมีรับบรรทุกน้อยมาก เพราะนิยมขนส่งทาง เรือมากกว่า นอกนั้นเป็นพวกผลผลิตทาง เกษตร
อื่น ๆ เช่น ผัก ไข่ เป็นต้น รถบรรทุกจะออกจากตลาดอยุธยาตอนบ่าย และจะกลับตอนกลางคืน
ประมาณ ๓-๔ ทุ่ม เพื่อจะได้นำผักมาจำหน่ายได้ทันในเวลาเช้า วิธีการที่รถบรรทุกจะรับสินค้า
จากกรุงเทพฯมานั้น เป็นต้นนี้ คือ ร้านค้าในตลาดอยุธยาจะสั่งซื้อสินค้าจากบริษัทห้างร้านใน
กรุงเทพฯ บริษัทห้างร้านเหล่านั้น ก็จะนำสินค้ามาส่งให้ถึงรถบรรทุกที่จอดประจำอยู่ หรือร้านค้า
ในตลาดอยุธยา อาจจะฝากจดหมายไปกับคนรับรถบรรทุกก็ได้ กรณีนี้มักจะเป็นสินค้าประเภทผัก
ผลไม้ และปลาสด สินค้าประเภทดังกล่าวนี้ คนรถบรรทุกจะคงไปรับถึงตลาดกลางผัก ผลไม้
และองค์การสะพานปลาโดยตรง ค่าจ้างบรรทุกคิดจากสินค้าที่บรรทุกมา โดยคิดตามจำนวนที่บรรทุก
กลาง หรือบางทีก็คิดจากน้ำหนัก ซึ่งขึ้นอยู่กับชนิด ขนาด และน้ำหนักของสินค้าชนิดนั้น ๆ วันหนึ่ง ๆ
รถบรรทุกจะวิ่ง เพียง เทียวเดียวเท่านั้น นอกจากจะมีการว่าจ้างเป็นพิเศษ

นอกจากการบรรทุกทาง เรือ และ รถยนต์ เจ้าของสถานการธุรกิจ ในเขตอยุธยา ก็ยัง
 บรรทุกสินค้าของตนทางรถไฟอีกด้วย ส่วนใหญ่ของสินค้าที่บรรทุกทางรถไฟ เป็นสินค้าที่ส่งออกไป
 ไปจำหน่ายยังจังหวัดทางภาคเหนือ และอีสาน ไคแก ไม้ซิ่นทอง ข้าวเกรียบกุ้ง กอบ ปลา
 ปลาสลิด เป็นต้น

ลักษณะตลาดในเขตอยุธยา

ถึงโลกกล่าวมาแล้วว่า ตลาด เป็นสถานที่สำคัญต่อชีวิตทาง เศรษฐกิจของประชาชนทั่วไป
 คนที่อยู่ในเขตหนึ่ง ก็ย่อมจะต้องหาทางติดต่อกับตลาดแห่งหนึ่ง ที่ตนสามารถจะไปถึง ไคสควก และมี
 สินค้าที่ตนต้องการ หรือมีสินค้าที่คอยรับซื้อผลิตภัณฑ์ของตนอยู่ที่นั่น เมื่อพิจารณาในแง่ความสะดวกที่
 จะไปติดต่อกับตลาดหนึ่งตลาดใด จะเห็นได้ว่า คนอื่นชาวบ้านจะไปติดต่อกับตลาดในหมู่บ้านของ
 ตน ยิ่งถ้าจะให้ลำบากที่กันแล้ว ตลาดหมู่บ้านนั้นจะนับไควว่า เป็นตลาดขนาดย่อยที่สุด คือเป็นชุมชน
 การค้าเล็กๆ ประกอบด้วยร้านกาแฟ ๑-๒ ร้าน ร้านตัดผม ร้านชำ ซึ่งชายของแทบทุกชนิดปะปน
 กันไปทั้งเต้ายาประจำบ้าน จำพวกยาแก้ไข้ แก้ปวด ฯลฯ ไปจนถึงเครื่องสำอางค์ และเครื่อง
 ไม้ในครัวเรือน ของชำ และมักจะมีสินค้าประเภทอาหารสด ไคแก ไม้ซิ่น ผลไม้ เนื้อวัว เนื้อ
 หมู และ ปลา วางขายรวมกันอยู่ในแผง เกือบกันอยู่ข้างหน้าร้านค้าย ร้านชำแบบนี้จะมีประมาณ
 ๑-๓ ร้าน (ในตลาดหมู่บ้านหนึ่ง ๆ) สินค้าต่างๆในตลาดหมู่บ้านจะรับมาจากตลาดระดับเหนือ
 ขึ้นไป คืออาจจะรับมาจากตลาดอำเภอ หรือตลาดจังหวัด แล้วแต่ว่า การติดต่อกันที่ไคจะสะดวก
 กว่า โดยผู้ค้าจะเข้าไปรับซื้อสินค้าเขามาขาย การติดต่อในตลาดหมู่บ้านเป็นการซื้อหาสินค้า
 สุทธิโภค และบริโภคเล็กๆ น้อย ๆ บางที่ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์ของตนมาจำหน่ายบ้าง แต่มักจะเป็น
 การจำหน่ายปลีกให้แก่ผู้บริโภคโดยตรงมากกว่า ที่จะ เขามาส่งให้แก่ผู้ค้าในตลาดหมู่บ้าน ตลาด
 หมู่บ้านนี้มักจะตั้งอยู่ในที่ที่สะดวกต่อการคมนาคม ซึ่งมักจะเป็นทางแพรง แทบทุกหมู่บ้านจะมีตลาด
 ระดับนี้ ซึ่งจะมีจำนวนร้านค้ามากน้อยตามจำนวนของประชากรในหมู่บ้านที่เขามาติดต่อกว แต่
 ส่วนใหญ่ตลาดหมู่บ้านจะมี สินค้าทั้งหมดไม่เกิน ๑๐ ร้าน

ตลาดที่มีระดับสูงขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งก็คือ ตลาดประจำอำเภอ ของทุกๆอำเภอ ตลาด
 อำเภอนี้มักจะตั้งอยู่ในบริเวณแห่ง เป็นที่ตั้งที่ทำการอำเภอและสถานที่ราชการของตัวอำเภอ

ขนาดของตลาดอำเภอนี้แตกต่างกันไปตามขนาดและฐานะของอำเภอนั้น คือ ถ้าเป็นอำเภอเล็ก หรืออยู่ใกล้ตัวจังหวัดเกินโหล่นประชาชนไม่เห็นความสำคัญของตลาดอำเภอเท่าใดนัก ตลาดอำเภอ นั้นก็จะมีย่านเล็ก มีสภาพใกล้เคียงกับตลาดหมู่บ้าน แต่เป็นตลาดหมู่บ้านที่ขยายตัวขึ้นมา นั่นคือ ร้านค้าต่าง ๆ ยังไม่มีการแบ่งประเภทสินค้าเป็นส่วน มีขายสินค้าหลายชนิดปะปนกันอยู่ใน ร้านเดียว รวมทั้งสินค้าประเภทอาหารสดด้วย ไม่มีตลาดสดแยกไปต่างหาก สินค้าประเภทอาหาร สดนี้จะวางขายเป็นแผงลอยหน้าร้านหรือวางขายตามริมทางเดิน ร้านค้าประเภทบริการมีไม่กี่ ชนิด และชนิดละ ๑-๒ ร้าน ได้แก่ ร้านกวยเตี๋ยว ร้านตัดผม ร้านตัดเสื้อกางเกง ร้าน เสริมสวยบางแห่งมีร้านถายรูปด้วย แต่ไม่มีทั่วไปทุกอำเภอ ร้านค้าต่าง ๆ ในตลาดอำเภอ ขนาดเล็กนี้ จะมีประมาณตั้งแต่ ๒๐-๕๐ ร้าน เป็นอย่างสูง สำหรับอำเภอที่อยู่ในเขตอยุธยา ตลาดอำเภอที่นับว่าเป็นตลาดอำเภอขนาดเล็กก็มี ตลาดอำเภอบางปะหัน มหาราช นครหลวง อุทัย และบางบาล ตลาดอำเภอเหล่านี้ให้บริการเฉพาะคนในอำเภอของตนเท่านั้น ไม่มีคนจาก อำเภออื่นมาติดต่อซื้อขาย การที่ตลาดของทั้ง ๕ อำเภอมีขนาดเล็กก็เนื่องจากว่า เป็นอำเภอเล็ก และอยู่ใกล้ตัวจังหวัดมาก จนประชากรในอำเภอสามารถเข้ามาติดต่อกับจังหวัดได้สะดวก ตลาดอำเภอจึงไม่มีความสำคัญเท่าใดนัก

ตลาดอำเภอทั้ง ๕ นั้น ได้รับสินค้ามาจากตลาดอยุธยา มีส่วนน้อยที่ชาวบ้านนำมาขาย เอง หรือมีผู้แทนจากห้างร้านที่กรุง เทพพานำสินค้ามาเสนอขายให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้า ประเภทอาหารทั้งสดและแห้ง ไค้จากอยุธยาทั้งหมด เพราะตลาดอยุธยาเป็นตลาดใหญ่มีสินค้า เหล่านี้จำหน่ายให้แกตลาดเล็กๆ ใกล้เคียง เพียงพอ การติดต่อกับตลาดอยุธยาของ ผู้ค้าในตลาด อำเภอนี้มี ๒ ลักษณะ คือ เป็นการติดต่อโดยทั่วไป ไม่มีการร่วมมือทางการค้ากัน ลักษณะหนึ่ง และอีกลักษณะหนึ่ง เป็นการร่วมมือทางการค้ากัน สำหรับลักษณะแรกนั้น ผู้ค้าจากตลาดอำเภอจะ เขาไปหาซื้อสินค้าจากร้านต่างๆ มาจำหน่ายโดยไม่จำกัดว่าจะต้อง ไปซื้อที่ร้านใด จำนวนเท่าใด แต่เท่าที่ปฏิบัติกัน มักจะซื้อกับร้านค้าที่เคยซื้อกันเป็นประจำ เพราะ ได้รับความสะดวกหลาย ประการ เช่น ราคาลดหย่อนลง ไม่ต้องจ่ายเงินให้ทันทีเป็นต้น ส่วนการร่วมมือทางการค้านั้น ผู้ค้าในตลาดอำเภอจะรับช่วงสินค้าจากบริษัทห้างร้าน หรือโรงงานในตลาดอยุธยา โดยมีการ ติดต่อกันเป็นประจำอย่างถึง เป็นทางการ คือ แม้จะไม่มีการทำสัญญาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

แต่ก็มีกรรวมมือในด้านการรับช่วงสินค้าจากห้างร้าน หรือโรงงานไปขาย การเป็นผู้ค้ารับ
 ช่วงนี้สทวทในแง่ของการไม่ต้องขนส่งสินค้าเอง โดยมากโรงงานหรือห้างร้านจะเป็นผู้ขนส่ง
 มาให้ แต่จะต้องใช้ทุนมากพอสมควร หรือมีความเชื่อถือไว้วางใจกันเป็นส่วนตัว ทั้งนี้ผู้
 ขายตลาดอำเภอส่วนใหญ่ที่ไปติดต่อซื้อสินค้าจากตลาดอยุธยา มาขายในตลาดอำเภอจึง เป็น
 การหาซื้อโดยทั่วไปมากกว่าจะเป็นผู้รวมมือทางการค้ากัน

นอกจากจะมีตลาดขนาดย่อย อย่างเช่น ตลาดของอำเภอทั้ง ๕ ที่กล่าวแล้ว ในเขต
 อยุธยา ก็มีตลาดที่นับว่า เป็นตลาดใหญ่ นอกเหนือไปจากตลาดอยุธยาอีก ซึ่งบางตลาดมีความ
 สำคัญต่อประชากรในเขตใกล้เคียงจะ เทียบเท่ากับตลาดอยุธยา ตลาดอำเภอขนาดใหญ่ได้แก่
 ตลาดอำเภอป่าโมก ตลาดอำเภอปางประโคน ตลาดอำเภอวังน้อย และตลาดอำเภอภาชี ตลาด
 อำเภอเหล่านี้ประกอบขาย ตลาดสด และร้านค้า ซึ่งแยกจากกันเป็นส่วน ร้านค้าแต่ละร้านไม่มี
 ลักษณะสินค้ารวมกันอยู่เหมือนตลาดอำเภอเล็ก ๆ จะแยกเป็นประเภทออกไปชัดเจน เช่น
 ร้านค้าเครื่องเหล็ก ร้านค้าเครื่องก่อสร้าง ร้านค้าเครื่องหนัง ร้านค้าเครื่องไฟฟ้า ฯลฯ เป็นต้น
 สินค้ามีอยู่ทุกชนิดเท่าที่จะทำได้ในตลาดอยุธยา แต่แตกต่างกันอยู่บ้างในค่านิยม ทั้งนี้เพราะผู้
 จะมาใช้บริการที่ตลาดอำเภอมีจำนวนน้อยกว่าผู้ที่ไปตลาดอยุธยา ด้วยเหตุที่ว่า ถึงแม้จะเป็น
 อำเภอที่มีตลาดใหญ่ แต่ก็ให้บริการคนในเขตอำเภอของตนเท่านั้น นอกจากตลาดอำเภอป่าโมก
 ที่ผู้คนจากอำเภออื่นไปซื้อขายสินค้าด้วย

เราจะกล่าวถึงตลาดทั้ง ๔ แห่ง คือ ตลาดวังน้อย ตลาดภาชี ตลาดปางประโคนและ
 ตลาดป่าโมก เพื่อแสดงถึงฐานะและความสำคัญในการให้บริการแก่ประชาชน ดังนี้

๑. ตลาดอำเภอวังน้อย ตลาดวังน้อยนี้ แต่เดิมเป็นตลาดนัดเฉพาะวันพฤหัสบดี
 ต่อมาผู้ซื้อและผู้ขายมากขึ้นจึงมีการตั้ง เป็นตลาดสดและร้านค้าถาวรขึ้น ตัวตลาดตั้งอยู่ที่ตำบล
 ลำไทร ริมถนนพหลโยธินตอนแยกเขาอยุธยา ร้านค้าในตลาดวังน้อยมีสินค้าทุกประเภท ตั้งแต่
 อาหารสด อาหารแห้ง เครื่องกระเบื้อง ผ้า ของใช้เบ็ดเตล็ด ยา เครื่องเหล็ก วิทยุ โทรทัศน์
 ตลอดจนร้านค้าบริการ ได้แก่ ร้านตัดผม ตัดเล็บ ฯลฯ ตลาดสดมีขนาดใหญ่พอประมาณ สินค้า

ที่ขายประเภทผักและผลไม้ ส่วนใหญ่มาจากกรุงเทพฯ มีบ้างที่มาจากอำเภอวังน้อยเอง โดยมีแม่ค้าจากภาคไปรับซื้อถึงบ้านผู้ผลิต แล้วเอามาขายต่อให้แก่แม่ค้าขายปลีก และมาจากจังหวัดใกล้เคียงบ้าง เช่น สระบุรี ลพบุรี พวกนี้เป็นผลไม้ตามฤดูกาล เช่น มะม่วง หนูน

คนที่มาติดต่อซื้อสินค้าที่ตลาดวังน้อยเป็นคนในเขตอำเภอวังน้อยทั้งหมด และคนจากตำบลของอำเภออุทัย ซึ่งในฤดูแล้งจะ เข้ามารับซื้อสินค้าที่ตลาดวังน้อย ตำบลเหล่านี้ก็มีตำบล บ้านขวาง ตำบลหนองน้ำส้ม ตำบลโพธิ์สาวหาญ และตำบลคานหาม

นอกจากตลาดวังน้อย ชาวอำเภอวังน้อยก็สามารถไปติดต่อกับตลาดย่อยอีก ๑ แห่ง คือ ตลาดบ่อตาโล่ ตั้งอยู่ที่ตำบลบ่อตาโล่ ริมถนนโรจนะ ซึ่งแยกจากถนนพหลโยธินเข้าสู่ตัวจังหวัดอยุธยา สินค้าที่มีในตลาดนี้โ้มาจากตลาดวังน้อยเป็นส่วนใหญ่ นอกนั้นก็มาจากกรุงเทพฯ ตลาดบ่อตาโล่ ใหญ่มีการแกนนอำเภอวังน้อย และบางตำบลของอำเภอบางปะอิน และอำเภออุทัย ในส่วนที่ติดต่อกับตำบลบ่อตาโล่ นอกจากเป็นตลาดขายสินค้าธรรมดาทั่วไปแล้ว ตลาดแห่งนี้ยังเป็นตลาดค้าขายที่สำคัญของอำเภอวังน้อยและอำเภอใกล้เคียง เนื่องจากจะมีพ่อค้ามาจากที่ต่างๆ ที่สำคัญคือ มาจากโรงสีอยุธยามาขนุนกันที่นี่เสมอ โดยเฉพาะในฤดูเก็บเกี่ยว นอกจากพ่อค้าชาวที่มีพวกชาวนา ชาวนา ที่ต้องการขายข้าวของตน ก็จะมาติดต่อฟังราคาและตกลงซื้อขายข้าวกับพ่อค้าชาวนานี้

วังน้อย ติดต่อกับอยุธยาในคานที่พ่อค้าจากตลาดอยุธยาเข้ามารับซื้อ พืช ผัก ผลไม้ และสัตว์เลี้ยง ไก่ แก่ ไก่ และ หมู จากวังน้อย ซึ่งส่วนใหญ่มาติดต่อที่ตลาดโดยผ่านพ่อค้าในตลาดวังน้อยมากกว่าจะเป็นการติดต่อโดยตรงกับผู้ผลิต บางที่พ่อค้าจากตลาดวังน้อยก็เข้าไปรับซื้อสินค้าประเภทเดียวกันจากพ่อค้าตลาดอยุธยา การติดต่อระหว่างตลาดนี้มีอยู่อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ก็มีร้านค้าในตลาดวังน้อยที่เป็นร้านค้ารับช่วงสินค้าจากโรงงานผลิตที่อยุธยา เช่น ขนมปัง สุรา ผ่าชั้นทอง ขนมเปียะ เป็นต้น

๒. ตลาดอำเภอบางปะอิน อำเภอบางปะอินมีตลาดหลายแห่ง แต่ตลาดสำคัญที่สุดตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านเลน ซึ่งเป็นตำบลที่ตั้งของสถานที่ราชการสำคัญส่วนอำเภอ ตลาดบางปะอินประกอบด้วยตลาดสด และร้านค้า ซึ่งมีแทบทุกประเภทเช่นเดียวกับตลาดอำเภอวังน้อย สินค้า

ส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในตลาดได้มาจากตลาดกรุงเทพฯ เนื่องจากตลาดบางปะอินสามารถติดต่อกับ กรุงเทพฯ ได้สะดวกมาก ทั้งทางรถไฟและรถยนต์ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีสินค้าที่ส่งไปจากตลาด อยุธยาด้วย นอกจากนี้ก็มีสินค้าบางชนิดที่เป็นที่ต้องการของตลาดอยุธยา ได้แก่ ไข่ไก่ ไก่ หมู ซึ่งเลี้ยงมากที่อำเภอบางปะอิน จึงมีพ่อค้าจากอยุธยาเข้ามาติดต่อยู่เป็นประจำ

คนที่มาติดต่อกับซื้อขายสินค้าที่ตลาดบางปะอิน มาจากตำบลต่างๆในเขตอำเภอ โดยมาก จะเป็นตำบลที่อยู่ใกล้ เคียงกับตำบลบ้านเลน ที่สามารถเดินทางเข้ามาได้สะดวก คือตำบลบางกระสั้น และตำบลบ้านแปง ตำบลเกาะเกิด ตำบลบ้านพลับ ส่วนตำบลอื่นๆที่เหลือนั้น อาศัยตลาดอยุธยาซึ่ง มีอยู่หลายแห่ง ไปตลาดอยุธยาบ้าง แล้วแต่ที่ใครจะสะดวก ส่วนใหญ่แล้วความต้องการสินค้าจำนวนมาก ๆ ชาวบ้านก็จะตรงไปตลาดอยุธยา

๓. ตลาดภาชี ตลาดอำเภอภาชี ตั้งอยู่ที่ตำบลภาชี เป็นตลาดที่สำคัญที่สุดของ อำเภอ ซึ่งนอกจากจะเป็นที่ขายสินค้าต่าง ๆ เช่นเดียวกับตลาดใหญ่อื่นๆแล้ว ยังเป็นที่รับซื้อ ผลิตภัณฑ์จากฟาร์ม ในเขตอำเภอภาชีอีกด้วย คือ เป็นตลาดรับซื้อไข่ไก่ สุกร และเห็ดฟาง

ตลาดภาชี ประกอบด้วยตลาดสด และร้านค้า โดยรอบตลาดสดนั้น สินค้าที่ขายมี แทบทุกชนิด เช่นเดียวกับตลาดอยุธยา ส่วนใหญ่มาจากตลาดกรุงเทพฯ แต่สินค้าบางอย่างก็รับ จากอยุธยา คือ สินค้าพวกไข่เป็ด ผัก ผลไม้ มีคอรัญญิก และสินค้าจากโรงงาน เช่น ผ้าขึ้นทอ ชนมพ์ง

คนที่เข้ามาติดต่อกับตลาดภาชี เป็นคนภาชีเกือบทั้งหมด และคนจากอำเภอนครหลวง ในเขตติดต่อกับอำเภอภาชี คือ จากตำบลบ้านสูง และหนองปลิง

๔. ตลาดป่าโมก ตลาดป่าโมกตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลป่าโมก อยู่ในทำเลที่สามารถติดต่อกับที่อื่นภายนอกได้สะดวก ทั้งทางแม่น้ำเจ้าพระยา และทางถนน ติดต่อกับอยุธยา ได้ทางถนนสาย อยุธยา-อ่างทอง นอกจากนี้ยังเป็นท่าเทียบเรือที่มาจากอำเภอบางบาล ผักไห้ และจังหวัดวิเศษบุรี จึงมีคนมาติดต่อกับตลาดป่าโมกตลอดเวลา

ตลาดป่าโมก เป็นตลาดใหญ่ มีร้านค้ามาก สินค้าทุกประเภทมีเหมือนในตลาดอยุธยา ขายปริมาณน้อยกว่าเล็กน้อย ที่สำคัญคือ เป็นตลาดรับซื้อผลิตภัณฑ์จากฟาร์ม โดยรับซื้อพืชผัก ผลไม้

ไฉ่เบ๊ต ไฉ่โก และปลาสดจากอำเภอบางบาล อำเภอผักไห่ อำเภอบางปะหัน และจากอำเภอ
 ป่าโมกเอง การรับซื้อนี้ทั้งท้าวบ้านนำมาขายให้ และพ่อค้าจากตลาดป่าโมกไปรับซื้อถึงบ้าน สินค้า
 ว่าพวกนี้ที่ตลาดป่าโมกจะถูกกว่าตลาดอยุธยา เพราะ เป็นสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่น จึงมีคนมาติดต่อซื้อ
 เป็นรายระ เภทอาหารสดที่ตลาดป่าโมกกันมาก ไค้แก่ คนในอำเภอป่าโมกคนจากบางตำบลของ
 อำเภอบางบาล เช่น ตำบลบางหัก บางชะนี บ้านกุ่ม บางหลวง บางหลวงโกล วัคตะกู และ
 ตำบลบางช้างบางตำบลของอำเภอผักไห่ ในส่วนที่อยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน้อย ไค้แก่ ตำบลยานนค
 กุฎี โกลขวาง ลาดน้ำเค็ม และศาลาน และคนจากบางตำบลของอำเภอบางปะหัน คือตำบลตานิม
 บานมา หันสัง และหันน้ำ ตำบลต่างๆในเขตอำเภอเหล่านี้อยู่ในเขตใกล้เคียงกับอำเภอป่าโมก
 เกิดตรงกับตลาดป่าโมกได้สะดวก ตลอดจนสินค้าที่ตลาดป่าโมกก็มีมากพอแก่ความต้องการ ถ้าไม่พอ
 หรือต้องการจะเลือกให้ไค้ของดีกว่าก็จะตรงมาตลาดอยุธยาได้สะดวก

การติดต่อที่ตลาดป่าโมกกับตลาดอยุธยานั้น เป็นในรูปของพ่อค้ามากกว่า คือ พ่อค้าตลาด
 ป่าโมกมารับซื้อผลผลิตจากไร่ และสวนไว้ พ่อค้าอยุธยาจะมารับซื้อต่อ บางทีก็มาไปติดต่อกับผู้ผลิตโดยตรง
 แต่การติดต่อนั้น ก็มาทำกันที่ตลาดป่าโมกนั่นเอง หรือพ่อค้าตลาดป่าโมกนำสินค้าที่รับซื้อจากท้าวไร
 าวนา ไปส่งให้แกพ่อค้าอยุธยาโดยตรงก็มี

ถึงแม้ว่า ตลาดทั้งสองที่กล่าวมานี้จะมีคนจากอำเภออื่นนอกเหนือจากคนในเขตอำเภอของตน
 มาติดต่อซื้อขายด้วย แต่ก็มีไค้มีความสำคัญต่อเขตอยุธยาโดยส่วนรวม เนื่องจากจำนวนคนที่มา
 ติดต่อซื้อขายนั้น เป็นเพียงศูนย์กลางของ เขตเล็กๆ เช่น อำเภอของตนเอง หรือถ้าจะมีคนจากภายนอก
 เข้ามารับบริการควยก็ไม่มีอาณาเขตที่กว้างนัก เมื่อเปรียบกับอีกตลาดหนึ่ง ที่มีคนจากหลาย
 อำเภอมาติดต่อควย จนสามารถทำให้เกิดการแบ่ง เขตอยุธยาออกไปจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ตลาดแห่งนั้นนับว่าเป็นศูนย์กลางของอำเภอต่าง ๆ ที่อยู่ ในเขตอยุธยาในกานเป็นสถานที่ซื้อขาย
 สินค้าและบริการ จึงเรียกไค้ว่า เป็นตลาดอยุธยา

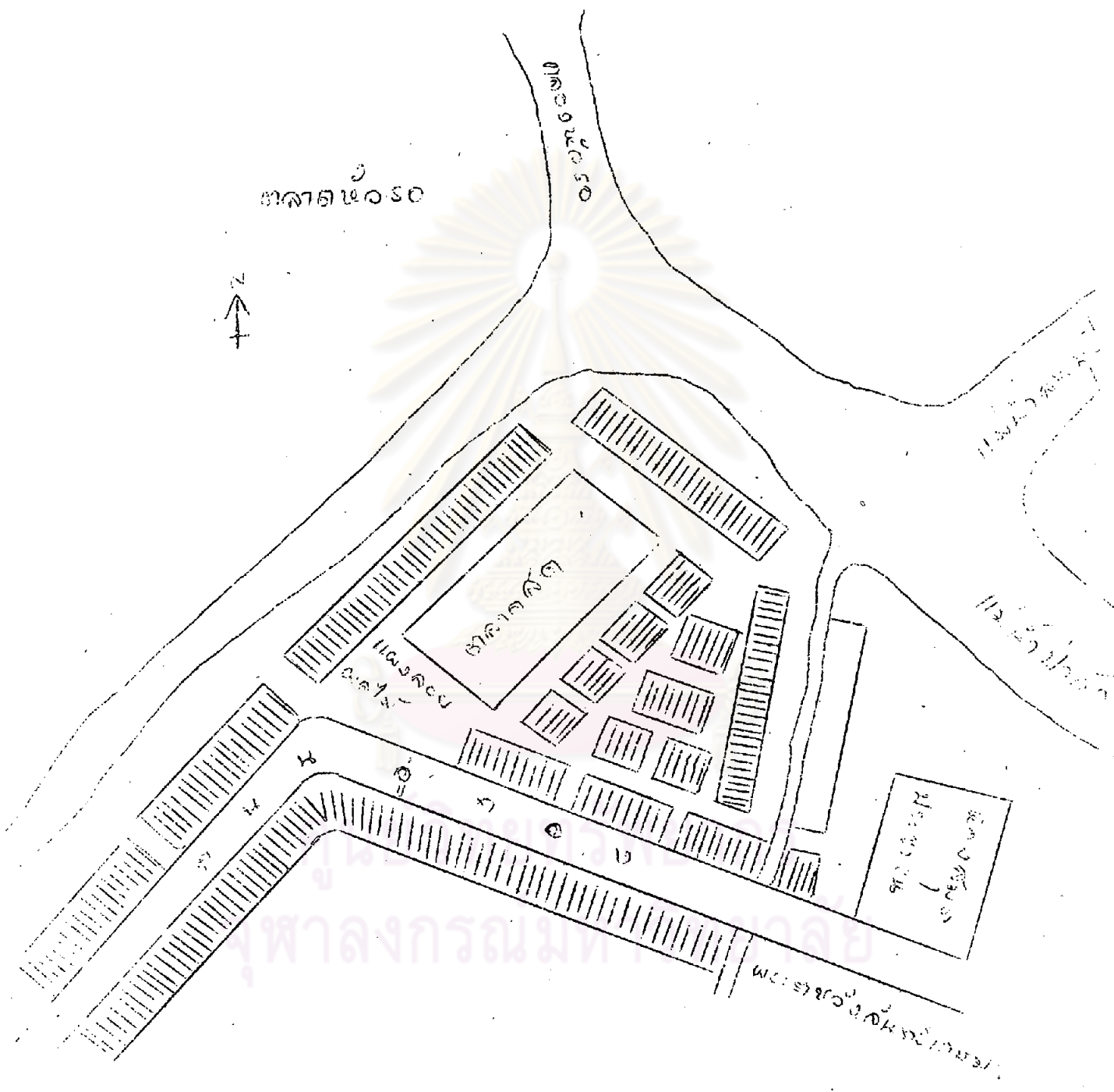
ตลาดอยุธยา

ในเขตเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยามีตลาดอยู่ ๓ ตลาด คือ ตลาดหัวรอ ตั้งอยู่ที่
 ตำบลหัวรอ เป็นตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ตลาดवासูกกรี (เรียกกันโดยทั่วไปว่า ตลาด
 หัวแหลม) เป็นตลาดเอกชน ตั้งอยู่ที่ตำบลท้าววาสูกกรี และตลาดหัวรัตนไชย (หรือที่เรียกกันว่า

ตลาดรถไฟ เนื่องจากตลาดที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับสถานีรถไฟ) ตั้งอยู่ที่ตำบลหอดัตตนิไชย เป็น
 ตลาดของเทศบาลเมืองฯ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความสำคัญกันแล้ว ตลาดที่มีความสำคัญต่อ
 เขตชุมชนยาก็คือ ตลาดหัวรอ ส่วนตลาดทวารวดี และตลาดหอรตนิไชย เป็นตลาดเล็ก มีร้านค้า
 ไม่มากนัก นับว่าเป็นตลาดย่อยของตลาดหัวรอ เพราะสินค้าหลายอย่างที่ขายอยู่ในตลาดทั้งสอง
 นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทอาหารสด ไก่มาจากตลาดหัวรอ ตลาดหัวรอได้ชื่อว่า
 เป็นตลาดจังหวัด หรือเรียกว่า "ตลาดอยุธยา"

เมื่อพิจารณาสถานที่ตั้ง บริเวณที่เป็นตลาดหัวรอ ตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมแก่การ
 ที่ถนนจากอำเภอจะเข้ามาติดต่อกันโดยเฉพะอย่างยิ่ง อำเภอที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำ
 อยุธยา คืออำเภอนครหลวง อำเภอบางปะหัน และอำเภอมหาราช เนื่องจากตลาดที่ตั้งอยู่
 ในพื้นที่แม่น้ำทั้งสองสายมาบรรจบกัน และมีลักษณะโค้งไปตามรูปเกาะเมือง ก้านหลังตลาดติด
 แม่น้ำ และก้านหน้าติดถนนอุทอง (กิ่งรูป)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บริเวณตลาดหัวรอประกอบด้วยตลาดสดขนาดใหญ่ ๑ ตลาด และมีร้านค้าประเภทต่าง ๆ อยู่โดยรอบ ร้านค้าเหล่านี้ ลักษณะต่างกันตามทำเลที่ตั้ง ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่า "บริเวณนอก" และ "บริเวณใน" บริเวณนอกหมายถึง ด้านริมถนนอุทอง พวกนี้เป็นตึกแถวถาวรทั้งหมด มีร้านอาหาร ร้านเสริมสวย ร้านขายผ้า ร้านขายยา คลินิก ร้านตัดผม ร้านตัดเสื้อ ร้านถ่ายรูป ร้านจำหน่ายเครื่องรูปพรรณ ร้านขายเครื่องรับวิทยุ ร้านซ่อมเครื่องจักร เครื่องมือ ร้านขายเครื่องหนัง เข็ม กระเป๋า รองเท้า ร้านขายหนังสือ โรงพิมพ์ ฯลฯ ไปจนถึง โรงแรม โรงภาพยนตร์ ส่วนบริเวณในอยู่ถัดจากตึกแถวบริเวณนอกเข้ามาทางคานแม่น้ำ บางส่วนยังเป็นห้องแถวไม่อยู่ ร้านค้าในบริเวณในเป็นพวกร้านค้า ร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ร้านขายเครื่องเหล็ก เครื่องมือและของใช้ต่าง ๆ ที่ทำขายเหล็ก เช่น เครื่องมือทำเกษตรกรรมต่าง ๆ ร้านตัดเสื้อกางเกง ชาย-หญิง ร้านขายเครื่องจักสาน ร้านขายเครื่องถ้วยชาม ตลอดจนร้านขายของ เบ็ดเตล็ด ร้านขายของ เบ็ดเตล็ดอื่น เป็นร้านที่ขายพวกของใช้เล็กน้อยๆ ที่ต้องการใช้เป็นประจำในครัวเรือนหลายๆอย่างรวมกัน โดยในร้านหนึ่ง ๆ อาจมีขายตั้งแต่เครื่องสำอางราคาถูกไปจนถึงเครื่องใช้ในการประกอบอาหาร สำหรับบริเวณในของตลาดนี้มีการจัดกลุ่มประเภทของร้านค้าอยู่บาง ซึ่งการจัดกลุ่มนี้เป็นไปตามความเหมาะสมมากกว่าที่จะมีการกำหนดเป็นทางการ กล่าวคือ ร้านค้าที่เป็นประเภทเดียวกัน จะตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน เพื่อสะดวกในการหาซื้อสินค้าของผู้บริโภค เปิดโอกาสให้ได้เลือกมาก การค้าจะหมุนเวียนดีกว่ตั้งแยกกัน แต่เท่าที่ปรากฏในตลาดหัวรอ ร้านค้าที่อยู่ในบริเวณเดียวกันมากที่สุดคือ ร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป นอกนั้นก็กระจายกันอยู่ประเภทละ ๒-๓ ร้านตามความสะดวก ส่วนร้านชำและร้านขายของ เบ็ดเตล็ด จะตั้งอยู่ใกล้กับตลาดสดเป็นส่วนใหญ่ สำหรับร้านค้าที่อยู่ในบริเวณนอกและบริเวณในมีความแตกต่างในคานประเภทของสินค้าที่ขายอยู่บาง คือ ร้านค้าบริเวณนอก ส่วนมากจะเป็นสินค้าประเภทสวยงามทันสมัย คุณภาพดี ราคาสูงกว่า นอกจากนั้นก็เป็นร้านค้าประเภทบริการ ส่วนร้านค้าบริเวณในมักขายสินค้าที่เป็นที่ต้องการของชาวชนบท ตามทางอำเภอมากกว่าชาวเมืองอยุธยา เช่น สินค้าจำพวกเสื้อผ้าสำเร็จรูปราคาถูกสีน้ำตาล ผ้าม่าน ของใช้เบ็ดเตล็ด เครื่องใช้ในการทำเกษตรกรรม เป็นต้น

ตลาดสดของตลาดหัวรอ เป็นตลาดขนาดใหญ่มีแผงลอยซึ่งก่อด้วยคอนกรีตมั่นคง แบ่งเป็นเขต ๆ ตามประเภทของสินค้าไม่ปะปนกันคือ แบ่งเป็นเขตขายเนื้อหมู เนื้อวัวฆ่าแต่ละ

เขตชายฝั่งสก เขตชายของชำ เขตชายปลาน้ำจืดสก เขตชายปลาทะเลสก เขตชายไก่ เป็ดสก ผู้ประกอบการค้าที่ประจำในแผงลอยหนึ่ง ๆ จะต้องเสียค่าเช่าเป็นรายเดือน และก่อนจะเช่ามาขายไก่จะต้องจองล่วงหน้าตั้งแต่เริ่มวางแผนสร้าง โดยการเปิดประมูลเสนอเงินที่จะให้แก่ทางสำนักงานผู้จัดการผลประโยชน์ของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในรูปเงิน "กินเปล่า" การที่คนเปิดใจของล่วงหน้าก็เพื่อจะวางแผนได้ว่า ควรจะสร้างตลาดสกในขนาดเท่าใด และแบ่งเขตการขายสินค้าประเภทต่างๆ ใดอย่างไร นอกจากจะมีแผงลอยเป็นสถานที่ค้าแล้ว ก็ยังมีผู้ประกอบการรายย่อย นั่งวางขายอยู่ตามทางเดิน ซึ่งทางสำนักทรัพย์สินฯ ใจจัดไว้ให้พวกนี้ต้องเสียค่าเช่าที่เป็นรายวัน วันละประมาณ ๒-๓ บาท แล้วแตขนาดของเนื้อที่ที่วางสินค้า ส่วนใหญ่ของพวกนี้ผู้ชายเป็นสินค้าประเภทผัก ผลไม้ ปลาน้ำจืด ตลาดจวนสินค้าที่ชาวบ้านนำมาขายเอง

ตลาดสกนี้ จะเริ่มเปิดทำการซื้อขายหรือที่เรียกว่า "ตึกตลาด" ตั้งแต่เวลาประมาณ ๕.๐๐ น. แต่ละวันจะเป็นการขายส่งเสียเกือบทั้งหมด ก็จะมีพวกผู้ประกอบการค้าจากตลาดเล็กอื่น ทั้งในเขตเทศบาลและที่อื่นใกล้เคียง เช่น ตลาดवासกรี ตลาดฮอร์ตันไชย เป็นต้น พวกนี้จะเข้ามารับสินค้าจากตลาดหัวรอไปขายยังตลาดของตน สินค้าที่มารับไปขายต่อก็มี ผักสด ผลไม้ เนื้อหมู เนื้อวัว-ควาย ปลาสด และปลานึ่ง โดยจะมีผู้ประกอบการค้าในตลาดหัวรอทำหน้าที่เป็นผู้ขายส่งและในเวลาเดียวกันก็มีพวกที่นำสินค้าเข้ามาจำหน่ายให้แก่ผู้ประกอบการค้าในตลาดหัวรอด้วย สินค้าที่นำมาส่งให้แก่ตลาดหัวรอนี้เป็นสินค้าที่ผลิตได้ในอำเภอต่าง ๆ ไก่ เป็ด ผักสดจากเขตอำเภอป่าโมก บางบาล และอำเภอเมืองฯ ไชโย ไชยบุรี จากอำเภอบางปะหัน ป่าโมก และปลาน้ำจืดจากอำเภอบางปะหัน เป็นส่วนใหญ่ ประมาณ ๖.๐๐ นาฬิกา เป็นต้นไป จึงเริ่มมีการค้าปลีกโดยแม่บ้านที่อยู่ในเขตเทศบาลมาจ่ายตลาด ตอนสายประมาณ ๘.๐๐-๑๒.๐๐ นาฬิกา มักเป็นพวกที่มาจากอำเภอใกล้เคียง เช่น อำเภอบางปะหัน นครหลวง บางบาล อุทัย เข้ามานำซื้อสินค้าต่างๆ พอ ๑๔.๐๐ นาฬิกา เป็นต้นไป ตลาดก็จะเริ่มมีคึกคักขึ้น เนื่องจากเป็นเวลาแม่บ้านมาจ่ายอาหารเย็นจนถึงเวลาประมาณ ๑๘.๐๐ นาฬิกา ตลาดก็ปิดสำหรับวันหนึ่ง ๆ

การค้าในบริเวณตลาดหัวรอ ก็เช่นเดียวกับตลาดของจังหวัดที่มีการทำนาเป็นอาชีพหลักทั่วไป คือ เกยวของกับชาวนาอายุมาก ในช่วงที่ชาวนาเกี่ยวข้าวเสร็จ ชายชาวไท (ช่วงเดือนมกราคม-เมษายน) ตลาดจะมีคนมากที่สุด มาจากเขตอำเภอต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่อยู่ในเขตอยุธยาตั้งแถวแล้ว สินค้าที่ขายดีที่สุดในระยะนี้คือ เสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องมือทำเกษตรกรรม เครื่องใช้จำเป็นในครัวเรือน เครื่องทองรูปพรรณ อาหารแห้ง เช่น ปลาแห้ง ปลาเค็ม เป็นต้น ถ้าราคาข้าวในระยะนี้สูง การเงินก็จะยิ่งเดินสะพัดยิ่งขึ้นในตลาด

ลักษณะของตลาดในตลาคหัวรอ

เกือบทั้งหมดของผู้ค้าในตลาดหัวรอ ไม่ว่าจะเป็นห้างร้านหรือแผงลอย เป็นคนที่ค้าขายเป็นประจำ มีส่วนน้อยที่เป็นคนจร คิกคอกตามตลาดต่าง ๆ เปลี่ยนสถานที่ไปเรื่อย ๆ พวกหลังนี้มักเป็นพวกชาวนาที่มาจากอำเภออื่น นำของที่ผลิตได้มาขาย เช่น เส้นขนมจีน หรือผัก ผลไม้ นอกจากนี้พวกนี้ยังมีพวกที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือนายหน้าหรือพนักงานเดินตลาด ซึ่งจำเป็นที่จะต้องเข้ามาเกยวของซื้อขายสินค้ากับพ่อค้าในตลาดหัวรอเสมอ ๆ แต่ก็มีโคอยู่ประจำ

สำหรับผู้ประกอบการค้าในตลาดสด และพวกที่วางขายนั้น บางส่วน(ประมาณร้อยละ ๑๐) เป็นคนที่มั่วร้านค้าอย่างอื่นอยู่ในบริเวณตลาดนั้นเอง นอกนั้นก็อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเสียเป็นส่วนใหญ่ ที่มีมาจากที่อื่นน้อย เช่น มาจากอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง อำเภอบ้านหมอ (จังหวัดสระบุรี) อำเภอภาชี อำเภอบางปะหัน เป็นต้น

ผู้ประกอบการค้าในเขตตลาดหัวรอ แบ่งตามเชื้อชาติ ศาสนา ได้ ๓ ประเภทคือ

๑. คนไทยนับถือพุทธศาสนา พวกนี้จะขายสินค้าประเภทผักสด ผลไม้ อาหารสำเร็จรูป (ข้าวแกง) ขนมหวาน และจำพวกของกระจุกกระจิกเล็กๆ น้อย ๆ แบบไทย ๆ เช่น เครื่องหอม แป้งร่ำ น้ำอบไทย เครื่องจักสาน มักจะขายเป็นแผงลอย หรือวางขายคามริมทาง ถ้าเป็นร้านก็เป็นร้านค้าเล็กอยู่ในตลาดบริเวณใน

๒. คนไทยนับถือศาสนาอิสลาม ในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา มีคนไทยอิสลามมาก พวกอิสลามนี้ซื้อหาทางศาสนาอยู่มาก ไม่กินเนื้อสัตว์ที่ถูกฆ่าโดยคนศาสนาอื่น พวกนี้จึงต้องมีอาชีพขายเนื้อวัว-ควาย ชำแหละ ไก่สด และปลาน้ำจืดสดเอง ผู้ขายสินค้าทั้ง ๓ ประเภท

ในตลาด ทั้งสามคือ ตลาดวาสุกรี ตลาดหอรัตนไชย และตลาดหัวรอ เป็นคนไทยอิสลามแทบทั้งสิ้น คนจีนบางส่วนเล็กน้อย ขายปลาทะเล และไก่ สถานที่จำหน่ายเป็นประเภทแผงลอยอยู่ในตลาดสด ไทยอิสลามที่มีร้านค้าจะเป็นประเภทร้านอาหาร ซึ่งมีผู้น้อยในตลาดหัวรอ

๓. คนจีน ผู้ประกอบการค้าในตลาดหัวรอกว่าครึ่งหนึ่งที่เป็นคนจีน พวกนี้ส่วนใหญ่จะมีร้านของตัวเอง ในจำนวนนี้มีหลายคนที่มีแผงลอยขายของในตลาดสดด้วย กล่าวได้ว่า ร้านค้าโดยรอบตลาดหัวรอเป็นของคนจีนเกือบทั้งหมด พวกที่มีแผงลอยในตลาดสดจะขายสินค้าจำพวกของชำ ผักสด ปลาทะเลสด สุกกรชำแหละ เป็นต้น

วิธีการค้าในตลาดหัวรอ

การค้าในตลาดหัวรอเป็นการค้าแบบอิสระ เป็นเรื่องของแต่ละคนที่จะดำเนินกิจการของตนให้ดีที่สุด เพื่อให้ได้กำไรมากที่สุด ไม่ค่อยมีการร่วมมือกันเท่าใดนัก ถ้าจะร่วมมือก็จะเป็นเฉพาะกลุ่มเล็ก เพื่อสะดวกในการผูกขาดการค้า ชนิดนั้น ๆ iva แต่ในพวกของตนเท่านั้น เช่น การค้าสุกรชำแหละ เป็นต้น

เนื่องจากผู้ค้าแต่ละคนมีทุนไม่เท่าเทียมกัน จึงมีผู้ค้าส่วนหนึ่งที่มีทุนมาก สามารถหาซื้อสินค้าต่างๆมาโคกร้าจะมาก ๆ และจำหน่ายต่อให้แก่อุค้าคนอื่น คือ เป็นผู้ค้าขายส่งในเวลาเดียวกัน พวกนี้ก็จะจำหน่ายปลีกไปด้วย พวกที่ขายส่งเท่านั้นมีน้อย ผู้ค้ารายย่อยที่มารับซื้อสินค้าไปจำหน่ายต่อนี้ มาจากตลาดต่างๆ คือ ตลาดตางอำเภอ ไทแก่ ตลาดอำเภอบางปะหัน ตลาดอำเภอนครหลวง ตลาดอำเภออุทัย ตลาดอำเภอบางบาล ตลาดอำเภอมหาสาร และตลาดในเขตเทศบาล คือ ตลาดหัวแหลม ตลาดหอรัตนไชย รวมทั้งตลาดหัวรอเอง การขายส่งนี้แบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ ถ้าเห็นสินค้าประเภทอาหารสด บรรดาผู้ค้ารายย่อยจะมารับสินค้าไปจำหน่ายเวลาเช้า และนำเงินมาชำระให้เมื่อจำหน่ายหมดแล้วในเวลาเย็น หรือแล้วแต่จะตกลงกัน การค้าแบบนี้จะเป็นในรูปการค้าแบบวันต่อวัน คือ ผู้ค้ารายย่อยจะรับสินค้ามาเท่าที่คิดว่าจะจำหน่ายหมดในวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น อีกประเภทหนึ่ง เป็นสินค้าที่เก็บได้นาน เช่น ของชำ ข้าวสาร บุหรี่ ฯลฯ สินค้าพวกนี้ผู้ค้าที่ตลาดหัวรอจะมีร้านค้าจากตลาดอื่น ซึ่งมักเป็นตามตางอำเภอ เป็นร้านค้ารับรวบรวมสินค้าของตน โดยกำหนดการชำระเงินในช่วง ๑-๓ เดือน หลังจากรับสินค้าไปแล้วจะงวค อำเภอที่มีร้านค้ารับรวบรวมกันกับตลาดหัวรอมากกว่าที่อื่นคือ อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภออุทัย

การค้าในตลาดหัวรอ เป็นการค้าแบบใช้เงินสด มีการแลกเปลี่ยนบ้างเล็กน้อย แบ่งได้ ๒ ประเภทคือ ประเภทแรกเป็นชาวบ้านนำสินค้าที่ผลิตได้ เช่น ข้าว ไข่ มาแลกเปลี่ยนกับพวกของชำ เสื้อผ้า ไปเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ส่วนอีกประเภทหนึ่ง เป็นพวกผู้ค้าที่รับซื้อผลผลิตของชาวบ้านไว้ แลวนำมาแลกเปลี่ยนจากร้านค้าในตลาดหัวรอไปจำหน่ายต่อ

ในด้านการจำหน่ายสินค้าในตลาดหัวรอ ก็เช่นเดียวกับตลาดอื่นทั่วไป คือ มีการต่อรองราคามาก โดยผู้ค้าจะกำหนดราคาขาย ซึ่งจะทำได้กำไรแล้วไว้ ราคากำหนดนั้นจะเป็นราคาใดเรียกกัน สำหรับสินค้าชนิดหนึ่งแต่เวลาขาย ผู้ค้าแต่ละคนจะบวกราคาขายสูงกว่าราคากำหนดไว้เล็กน้อย เพื่อให้ลูกค้าต่อรองราคา แต่จะไม่ลดราคาให้ต่ำกว่าราคากำหนดไว้ ดังนั้นผู้ค้าจะได้กำไรเล็กน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการต่อรองของลูกค้า และในเวลาเดียวกัน ลูกค้าหรือผู้บริโภคในตลาดหัวรอก็จะไม่เชื่อถือร้านค้าที่กำหนดราคามาตรฐาน ห้ามต่อรอง โดยคิดว่าแพงกว่าร้านอื่น เพราะต่อรองราคาไม่ได้ พวกนี้มักจะคิดว่า "ของซื้อของขาย ต่อรองราคาไม่ได้ก็ไม่ต้องซื้อ" ทำให้ระบบการต่อรองราคาจะยังคงอยู่ในตลาดต่อไป

นั่นคือ ถ้าจะพิจารณาในแง่การค้าเน้นการค้าในตลาดหัวรอ จะสังเกตได้ว่า เป็นตลาดที่มีลักษณะของตลาดแบบประเพณี หรือ Bazaar type market ของ Geertz อยู่มาก ซึ่งการที่เป็นดังนี้ อาจจะเป็นเนื่องมาจากการเป็นตลาดอยู่ภายในจังหวัดที่ประชากรทำเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลัก และอีกประการหนึ่ง ก็คือ การคมนาคมทางบกภายในจังหวัดยังไม่สะดวกเท่าที่ควร การอาศัยทางน้ำเป็นสำคัญ การเปลี่ยนแปลงต่างๆจึงเป็นไปอย่างช้า ๆ แมว่าจะอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เพียง ๔๖ กิโลเมตร แต่ก็ยังคงมีลักษณะการค้าเน้นการค้าเป็นแบบประเพณีอยู่ จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะเห็นว่าในส่วนหัวของผู้ประกอบการค้าจะมีแบบการปฏิบัติตลอดจนทัศนคติต่อวงการการค้าที่มีแนวโน้มค่อนข้างไปในทางใด